

DET

DANSKE

INSTITUT

I ATHEN

Beretning for perioden

1. januar 2007 til 31. december 2008

Indhold

- 5 Forord
 - 7 Vedtægter
 - 9 Bestyrelse og personale
 - 10 Økonomi
 - 11 Fysiske rammer og faciliteter
 - 14 Biblioteker
 - Det Nordiske Bibliotek; nichebiblioteker
 - 16 Dagbog 2007 og 2008
 - 36 Feltprojekter
 - Chalkis (s. 36); Kalydon (s. 37); Zea Harbour Project (s. 42);
Pilion Cave Project (s. 50)
 - 57 Publikationer, kongresser og andet videnskabeligt arbejde
 - 62 Undervisning/ekskursioner
 - 64 Stipendiemuligheder
 - 65 Servicefunktioner
 - 70 Besøgende i gæstehusene
 - 75 Kronik
 - Olympia og Den ioniske Renæssance*
ved lektor, dr.phil. Poul Pedersen
-

Forord

I lighed med tidligere ønsker Det Danske Institut med nedenstående årsberetning på en gang at sige tak til og aflægge regnskab over for de ministerier, institutioner, fonde og enkeltpersoner, der i den pågældende periode har bidraget til, at Instituttet har kunnet opfylde sit formål.

2007 og 2008 har været endnu et par travle og frugtbare år på Det Danske Institut i Athen. Beretningen taler i og for sig selv, så jeg tillader mig blot at fremhæve et par punkter.

Som det fremgår af Instituttets vedtægter, er det Instituttets rolle at fremme forskning, undervisning og kulturformidling inden for Grækenlands og Middelhavslandenes arkæologi, historie, sprog, litteratur, billedkunst og kulturtraditioner bl.a. ved at sikre en høj grad af samarbejde med andre nordiske institutter og ved at sikre solide samarbejdsrelationer med græske videnskabelige og kunstneriske miljøer samt med relevante græske myndigheder.

Til disse formål har Instituttets auditorium været rammen om en lang række arrangementer, koncerter, foredrag, seminarer og udstillinger og dermed udbygget Instituttets position som samlingspunkt såvel for mange af de videnskabelige skoler i Athen som for publikum i almindelighed, ligesom det er her mange danske og græske unge får en introduktion til forskellige aspekter af europæisk kultur.

Et andet eksempel på samarbejdet er den udstilling om danske arkitekters arbejde ved Den Franske Skole, som i 2008 blev vist først i Athen og derefter på Thorvaldsens Museum i København. I forbindelse med udstillingen blev der afholdt seminarer og udgivet et smukt og instruktivt katalog. Instituttet vil gerne takke så vel den Franske Skole, dens direktør og medarbejdere som arkitekt Gregers Algreen-Ussing for en stor indsats.

Ud over disse meget positive former for kulturmøder blev Instituttet, som nævnt ganske kort i Årsberetningen fra 2004–2006, desværre d.19. december 2006 genstand for hærverk i forbindelse med rydningen af ungdomshuset i København. I en globaliseret verden er afstanden mellem Athen og København kun en SMS væk. Vi vil gerne fra Instituttets side takke såvel Den Danske Ambassade og de græske myndigheder for at have stillet hjælp og ekspertise til rådighed som Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling for hjælp til udbedring af skaderne.

2007 markerede et skift i Instituttets organisering, idet bestyrelsen har benyttet en mulighed i vedtægterne og ændret den måde Instituttets direktør ansættes på. Hidtil har de stiftende institutioner, Nationalmuseet, Aarhus Universitet, Københavns Universitet og Syddansk Universitet, på skift udstationeret en medarbejder. Nu ansættes direktøren af bestyrelsen efter åbent opslag i lighed med andre videnskabelige stillinger, og de fire institutioner betaler i fællesskab.

Sidst men ikke mindst kunne Instituttet i 2008 takket være en forhøjelse af tilskuddet fra Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling ansætte en fuldtids vicedirektør. Instituttet skylder Ministeriet stor tak herfor og for de muligheder for forøget aktivitet, som det giver. Det har allerede medført en klar forbedring bl.a. af Instituttets nyhedsbreve og muliggjort flere kulturelle arrangementer.

Udover den skriftlige beretning er Instituttets årsfest en vigtig kommunikationskanal dels til den efterhånden ganske store græske vennekreds, dels til de andre internationale skoler og endelig, men bestemt ikke mindst til trofaste støtter og venner i Danmark, der på denne måde i festlige omgivelser får et indblik i Instituttets arbejde. Instituttet er dybt taknemmelig for denne opbakning.

Bodil Due
Formand

Vedtægter

De foreløbige vedtægter for den selvejende institution, Det Danske Institut i Athen (DIA), blev officielt godkendt af Undervisningsministeren den 28. august 1992. Den 1. april 1997 overgik tilsynet med Instituttets virksomhed til Forskningsministeriet. De endelige vedtægter godkendes af Forskningsministeren den 8. januar 1999. Efterfølgende korte sammenfatning kan tjene som illustration af vedtægternes karakter og Instituttets virksomhed:

Instituttet er en almennyttig, selvejende institution, som har til formål:

- at bevare og videreudvikle de kulturelle bånd, der består og knyttes mellem Danmark og Grækenland – samt mere specifikt
- at fremme forskning, undervisning og kulturformidling inden for Grækenlands og Middelhavslandenes arkæologi, historie, sprog, litteratur, billedkunst, arkitektur og kulturtraditioner.

Følgende institutioner indstiller hver et medlem til Instituttets bestyrelse: Undervisningsministeriet (UVM), Kulturministeriet (KM), Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling (VTU), Udenrigsministeriet (UM), Københavns Universitet (KU), Aarhus Universitet (AU), Syddansk Universitet (SDU), Nationalmuseet (NM) og Akademirådet (AR). Endvidere er den til enhver tid siddende danske ambassadør i Athen, *ex officio*, medlem af bestyrelsen.

Direktøren ansættes af bestyrelsen. Aftale om direktørpostens besættelse og finansiering indgås mellem Nationalmuseet, Københavns Universitet, Syddansk Universitet og Aarhus Universitet og Instituttets bestyrelse. Aftalen godkendes af Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling.

Instituttet følger i øvrigt de almindelige regler for statsinstitutioners

virksomhed. Instituttet etableredes for en 5-årig forsøgsperiode. Ved dennes udløb, 1. april 1997, fik Det Danske Institut status af permanent institution under Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling.

Instituttet er i skrivelse af den 7. marts 1992 af det græske udenrigsministerium anerkendt som “The Danish Institute at Athens for Classical Studies, Archaeology and Cultural History”.

Facaden på Det Danske Institut fremtræder igen som skinnende ny efter hærværket i december 2006.

Bestyrelse og personale

I 2007-8 bestod bestyrelsen af:

Dekan, dr.phil. Bodil Due (AU) formand, direktør Carsten U. Larsen (NM) næstformand, afløst først af konstitueret direktør Ebbe Holmboe og dernæst pr. 1.8.2008 af direktør Per Kristian Madsen, lektor, dr.phil. Poul Pedersen (SDU), lektor, mag.art. Annette Rathje (KU), rektor Finn Jorsal (UVM), professor, dr.phil. Vincent Gabrielsen (VTU), billedhugger Jette Vohlert (AR), museumsdirektør Nina Sindbjerg Hobolth (KM), pr. 1.8. 2008 afløst af museumsdirektør Sanne Kofod Olsen, chefkonsulent Otto Schepelehn (UM), Ambassadør Tom Nørring (Ambassaden i Athen).

Der afholdtes seks møder i bestyrelsen:

I København den 8. marts 2007, i Athen den 13. april 2007, i København den 23. april 2007, i Odense den 19. november 2007, i Athen den 4. april 2008 og i København den 8. november 2008.

Instituttets personale bestod i 2007-8 af Erik Hallager, direktør, Jesper Tae Jensen, vicedirektør (indtil den 31. december 2007), fra 1. juli 2008 Sine Riisager, Hanna Lassen, sekretær, Lone Simone Simonsen, sekretær (indtil den 30. april 2008), Lone Gad Pilarinou, bogholder (fra 1. april 2008 sekretær og bogholder). Herudover 4 græske damer til rengøring af Instituttet, gæstehuset, studenterlejligheden og direktørlejligheden samt arbejde i forbindelse med receptioner.

Tilknyttet instituttet er ligeledes lederne af Instituttets igangværende feltprojekter:

Dr.phil. Søren Dietz (Rhodos, Chalkis og Kalydon)

Mag.art. Bjørn Lovén (Zea Harbour Project)

Ph.d. Niels H. Andreasen (Pilion Cave Project)

1. januar 2008 fik instituttet tilknyttet seniorforsker ph.d. Rune Frederiksen med projektet "Mellem landsby og storby" finansieret af Carlsbergfondet.

Økonomi

Udgifter til Instituttets drift afholdtes via årlige bevillinger fra Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling samt mindre bevillinger fra Undervisningsministeriet og Kulturministeriet. Statens Humanistiske Forskningsråd har indtil 2007 støttet udgivelsen af Instituttets publikationer.

Direktøren aflønnedes af Aarhus Universitet indtil den 31. august 2007, hvorefter denne udgift deles mellem Aarhus Universitet, Københavns Universitet, Nationalmuseet og Syddansk Universitet. De samme institutioner finansierer halvdelen af vicedirektørens løn.

Instituttets projekter har i 2007-8 opnået eksterne økonomiske tilskud fra følgende: Carlsbergfondet, Ny Carlsbergfondet, Generalkonsul Gösta Enboms Fond, Statens Humanistiske Forskningsråd, Realdania, Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond, Kunststyrelsen, Institute for Aegean Prehistory, J.F. Costopoulos Foundation, Nationalmuseet, Dronning Margrethe II's Arkæologiske Fond, Augustinus Fonden, Konsul Georg Jorck og Hustru Emma Jorck's Fond, Suzlon, Arla Foods og Carlsberg Bryggerierne.

I 2008 modtog Det Danske Institut en storslået donation fra en af græsk arkæologis store navne, Judith Binder. Da hun af helbredsmæssige årsager var nødt til at trække sig tilbage fra Athen overdrog hun sit bibliotek til instituttet. Herved fik Det Nordiske Bibliotek tilført mange nye værdifulde bøger, ligesom Instituttets håndbogsbiblioteker blev forøget. Andre bøger blev solgt på auktion og indtægterne herfra blev investeret i nye bogkøb til Det Nordiske Bibliotek.

Fysiske rammer og faciliteter

Ved oprettelsen i 1992 flyttede Det Danske Institut ind i lejede lokaler i Kavalotti 5 i Koukaki kvarteret. Den 2. april 1993 blev Instituttets nye domicil, Herefondos 14 i Plaka, indviet.

Instituttet råder pr. 31. december 2008 over følgende lokaliteter:

1. Ejendommen Herefondos 14 i Plaka. Anskaffet i september 1992, indviet den 2. april 1993. Gave fra Carlsbergfondet.
2. Naboejendommen Herefondos 12. Anskaffet i juni 1995 og ved hjælp af et rentefrit lån fra Undervisningsministeriet indrettet til gæstehus. Gave fra Carlsbergfondet.
3. Et auditorium med tre kontorer ovenpå i Herefondos 14A. Grundstykket var en gave fra Carlsbergfondet, mens selve bygningen blev skænket af Velux Fonden af 1981. Indviet i år 2000.
4. En lejet lejlighed i Parthenonos 22 med fire værelser.
5. En fjerdedel af Det Nordiske Bibliotek, Kavalotti 7.
6. Ejendom til Kalydon-udgravningerne i Evinochori. Skænket af Ny Carlsbergfondet i 2005.

Følgende funktioner rummes nu i Instituttets kompleks i Plaka:

Kontorer: Sekretæren (med frontopgaver) har det store kontor i stueetagen Herefondos 14, hvor der desuden fremlægges tidsskrifter, brochurer, fagblade, m.m. til orientering for gæsterne. Direktør på 1. sal Herefondos 14, vicedirektør og sekretær/bogholder samt rum til bogproduktion over auditoriet. Det lille konferencebord på 2. sal anvendes til interne møder, til servering for gæster og en gang hver anden måned af en gruppe græske filosoffer.

Auditoriet med plads til mellem 80 og 100 personer er et meget stort aktiv for Instituttet. Det er naturligvis vigtigt for alle de aktiviteter Instituttet gennemfører såvel i videnskabelig som kulturel sammenhæng, men derudover har det vist sig, at det er en facilitet, som mange ikke

råder over, hvorfor vi ofte har haft mulighed for at hjælpe andre. Således har følgende institutter i 2007-8 anvendt Instituttets auditorium til deres årsmøder: Det Hollandske Institut, Det Irske Institut, Det Norske Institut og Det Canadiske Institut. Desuden har Det Hollandske og Det Svenske Institut anvendt auditoriet til udstillinger, koncerter og foredrag. Auditoriet anvendes også flittigt af Den Skandinaviske Kirke i Piræus til gudstjenester, filmaftener og foredragsaftener. Instituttet har ligeledes ved flere lejligheder stillet auditoriet og/eller andre faciliteter til rådighed for Den Danske Ambassade. Ud over at kunne hjælpe vore skandinaviske samarbejdspartnere og udenlandske kolleger har Instituttet også været rammen om flere rent græske begivenheder i form af musikaftener, bogpræsentationer o.a. Dette er i høj grad med til at gøre Det Danske Institut kendt og styrke dets anseelse udadtil.

Arkiv/studierum. Rummet ud mod gaden i stueetagen i Herefondos 12 fungerer som arkivrum. Det er primært beregnet til brug for Instituttets arkæologiske undersøgelser, med plads til "dagbøger", feltnotater, arkitektur- og udgravningsplaner samt billedarkiv. Dette rum fik internetadgang i 2005.

IT faciliteter. I efteråret 2004 udskiftedes de hidtidige ISDN linier med tidssvarende og hurtigere ASDL opkobling, som senere også førtes til arkiv/studierum samt gæsteboligen i Herefondos 12. I 2007 blev også studenterlejligheden i Parthenonos 22 forsynet med ASDL linier.

Nichebiblioteker. Instituttet har et bibliotek med håndbøger m.m. i konferencerummet på 1. sal i Herefondos 14. Desuden findes der et bibliotek i opholdsstuen i gæstehuset Herefondos 12 med diverse ord-bøger, dansk litteratur, kunstbøger og standardværker om klassisk græsk arkitektur, skulptur og keramik samt et lille repræsentativt udvalg af antikke forfattere, og en hylde med instituttets publikationer.

Gæsteboliger. På 1. og 2. sal i Herefondos 12 er der indrettet tre lejligheder til forskere og kunstnere med længerevarende ophold i Athen. I det fælles opholdsrum blev der i 2005 opstillet computer med internetadgang og printer. Endvidere findes der fire værelser i gæstlejligheden Parthenonos 22 til yngre forskere og kunstnere samt studerende. Også her har der siden 2005 været computer med internetadgang.

Blik ind i det fælles opholdsrum i gæsteboligen Herefondos 12.

Det kan hertil føjes, at der er udtrykt et stærkt ønske fra udøvende kunstnere – musikere, malere, billedhuggere, kunsthåndværkere *et al.* om at få stillet hhv. et musikværelse og atelier til rådighed i Athen. Det har endnu ikke været muligt at imødekomme et sådant ønske inden for de beskrevne fysiske rammer. Der arbejdes imidlertid på at anskaffe sådanne faciliteter på et velegnet sted.

Direktøren har i hele perioden boet til leje i en lejlighed på 3. sal i Propylaion 30 tæt ved østskrånningen af Philopappos-højen.

Biblioteker

Det Nordiske Bibliotek

Bygningen i Kavalotti 7, som rummer Det Nordiske Bibliotek, stod færdig i juli måned 1995, hvor overførsel af bøger fra Det Svenske Institut blev påbegyndt. I september kunne biblioteket åbne for brugerne, og den 20. oktober foregik den højtidelige indvielse under overværelse af tre undervisningsministre og en statssekretær fra de nordiske lande samt af den græske undervisningsminister Georgos Papandreou. Der er ansat en bibliotekar og en assistent, begge på fuld tid samt rengøringspersonale. Omkostningerne dækkes via institutternes driftsbevillinger.

Biblioteket er åbent mandag til fredag: 09.00–19.00. Forskere og studerende fra de nordiske lande kan få udleveret nogle og elektronisk adgangskort, således at man kan anvende biblioteket uden for de officielle åbningstider.

I 1999 blev Det Nordiske Bibliotek tilsluttet biblioteksdatabase ARGONET, som en lang række forskningsbiblioteker i Athen deltager i. Græske bogtitler er alle indkodet i forskningsbibliotekernes base, mens kun fem biblioteker har fået deres internationale bøger indlæst. Det er Den Amerikanske Skole, Den Franske Skole, Den Britiske Skole, Den Italienske Skole og Det Danske Institut.

Det Danske Institut abonnerer på ca. 50 af bibliotekets tidsskrifter, og Instituttet tilførte i perioden 2007–8 biblioteket 347 nye bøger og et nyt tidsskrift *Eurasia Antiqua* (DAI Eurasien-Abteilung) gennem bytte med *Proceedings*. Biblioteket rummer nu godt 40.000 bind og 450 tidsskrifter.

I 2007 havde 3.172 brugere indskrevet sig i bibliotekets gæstebog, og 89 studenter og forskere har haft fast arbejdsplads i biblioteket. I 2008 var tallene 3.174 brugere og 93 med fast arbejdsplads.

Håndbogssamlinger og nichebiblioteker

Udover Det Nordiske Bibliotek har de nordiske institutter samlinger af standardværker og håndbøger, som bruges i det daglige arbejde. Endvidere opbygger institutterne løbende nichebiblioteker med bl.a. litteratur fra og information om de enkelte lande. Det Danske Institut registrerede i 2007-8 83 bøger og serier inden for denne kategori. Flest indkom som gaver til Instituttet. Blandt gaverne skal særligt fremhæves bøger fra Onassis-fonden, det græske kulturministerium, Ny Carlsberg Glyptotek og Judith Binder.

Håndbibliotek i konferencerummet på 1. sal i Herefondos 14.

Dagbog for 2007

- 9.-14. jan. Auditoriet males.
18. jan. Det Hollandske Institut, direktørens afskedsforelæsning.
25. jan. Det Hollandske Institut afholder forelæsning i auditoriet.
29. jan. Bogpræsentation. Androutsopoulos.
- 14.-15. jan. Europæisk Bronzealder seminar forberedes på Instituttet af Helle Vandkilde og Kristian Kristiansen.
15. feb. DIA medvirker ved det græske kulturministeriums udstilling om de udenlandske skolars arbejde i Grækenland i 2005-6.
16. feb. Den Skandinaviske kirke afholder filmaften ved pastor Klaus Frisman.
18. feb. Den Skandinaviske kirke afholder gudstjeneste ved pastor Klaus Frisman.
20. feb. Musikteater med ensemblet IMI - olon: "Attrå og Længsel i W. A. Mozarts musik" En musikalsk rejse via scener fra Mozarts operaer. Første del: "Figaros bryllup" arrangeret af: Anna Mouzaki, B. Pappariga, M. Papadopoulou og Aris Graikousis.
22. feb. Odeion Mousikoi Orizontes afholder koncert i auditoriet.
23. feb. Klassisk musik for violin og klaver af Ludwig von Bethoven, Mikis Theodorakis, Carl Nielsen og Johan Svendsen. Koncert med Anastaseos Mavroudis (violin) og Thorsten Lindner (klaver).
-

Besøgende ved det græske kulturministeriums udstilling om de udenlandske skolars arbejde, hvor DIA fremviste Kalydon udgravningerne. Foto: Charis Akriviadis.

- 27. feb. Ambassaden afprøver auditoriet før konference.
- 27. feb. Dansk-græsk forening afholder stiftende generalforsamling.
- 3. marts Odeion Mousikoi Orizontes afholder koncert i auditoriet.
- 5. marts Skt. Annæ Gymnasium besøger instituttet.
- 6. marts “Peter Oluf Brøndsted and early research of the Parthenon sculpture”. Foredrag på engelsk ved Dr. Martin Kreeb fra Patras Universitet.
- 12. marts Århus katedralskole besøger Institutet og låner derefter auditoriet som undervisningslokale.
- 13. marts Knud Jerne ser auditoriet sammen med kolleger fra de nordiske ambassader.
- 14. marts Nørre Gymnasium besøger instituttet.

-
- 15.-18. Maleriudstilling med Birthe Kjærsgaard.
marts
20. marts Ribe katedralskole besøger instituttet.
Den Skandinaviske Kirke, foredrag ved pastor Klaus Frisman.
21. marts Risskov Amtsgymnasium besøger Instituttet. Foredrag ved
ambassadør Tom Nørring.
Det græske politi opstiller kameraudstyr til optagelse af
ambassadens seminar.
21. marts “Music and tradition at Mount Athos: modern monasticism
and the return to History”. Foredrag på engelsk ved ph.d
Tore Albert Tvarnø Lind, Musikvidenskabeligt Institut,
Københavns Universitet. Afholdes på det Svenske Institut,
Mitseon 9, Koukaki.
22. marts Ambassaden afholder ”krise-seminar” m. græske sikkerheds-
folk.
- 26.-30. Seminar om temaet “Cognition and Materiality: Mentality,
marts Ideology, Myth and Cosmology” arrangeret af the Nordic
Graduate School in Archaeology.
29. marts Frederiksberg Gymnasium besøger Instituttet.
12. apr. Klassisk musik af Antonio Lucio Vivaldi, Paul Hindemith og
Carl Nielsen. Koncert med den danske blæserkvintet Boreas.
13. apr. Årsmøde
Årsrapport og gennemgang af danske forskningsaktiviteter i
Grækenland ved dr.phil. Erik Hallager, direktør for Det
Danske Institut i Athen.
Foredrag på engelsk ved professor Vincent Gabrielsen
“Piræus and the Athenian Fleet in Classical times”.
Musikindslag med den danske blæserkvintet Boreas.
14. apr. Udflugt til Piræus.
-

Ved Instituttets årsfest spillede blæserkvintetten BOREAS bl.a. musik af Carl Nielsen. Billedet er fra koncerten den 12. april og fra venstre til højre ses: Nikolaj von Scholten, fløjte, Joakim Dam Thomsen, obo, Anna Elisabeth Klett, klarinet, Nina Frederikke Jeppesen, horn og Signe Haugland, fagot.

16. apr. Workshop “The Ancient Piraeus – history and archaeology”. Oplæg ved professor Vincent Gabrielsen (København) og diskussion med panel af specialister.
- 18 apr.- 4.maj Åbning af udstillingen “Klang og rytme” med malerier af Yannis Karydakis (19. april – 4. maj).
- 23-24. apr. Internationalt seminar: “The transport amphorae and trade of Cyprus” arrangeret i samarbejde med Det Canadiske Institut og Nationalmuseet, København.
30. apr. Syddansk Universitet med Christian Høgel besøger Instituttet. Foredrag, rundvisning.
4. maj Happening med Ionian Jazz Ensemble i Det Danske Instituts gårdhave. Jazz-musikere fra det Ioniske Universitet, Korfu.
-

Fra seminaret "The transport amphorae and trade of Cyprus", som afholdtes i samarbejde med Det Canadiske Institut og Nationalmuseet. I forgrunden t.h. ses de to arrangører John Lund og Mark Lavall.

- 7. maj Ambassaden afholder møde i auditoriet med kulturkomité fra Københavns kommune.

- 9. maj Ambassaden afholder forelæsning i auditoriet.

- 10. maj Det Norske Institut afholder årsmøde på DIA.

- 12. maj Giannis Avgerinos afholder koncert i auditoriet "As time goes by".

- 14. maj Klassisk musik. Koncert med trioén Corda di Vento: Amalia Giannopoulou (cello), Federico Palacios Delgado (klarinet) og Charalambos Angelopoulos (klaver).

- 16. maj "Funary customs and maritime activity in Bronze Age Crete". Foredrag på engelsk ved Dr. Giorgos Vavouranakis, adjunkt på Peloponnes Universitet.

Til fotoudstillingen i samarbejde med Eco Festival 2007 var Theophilus Hansens Bibliotek valgt som blikfang.

17. maj Det Hollandske Institut afholder årsmøde på DIA.
23. maj Det Norske Institut, direktør Knut Ødegårds afskedsforelæsning.
24. maj Det Canadiske Institut afholder årsmøde på DIA.
30. maj Koncert med det danske jazz band Thomas Clausen Acoustic Jazztrio. Koncerten afholdes på The Ionian University, Music Department, Korfu.
1. juni Åbning af fotoudstillingen “Neoklassicistiske bygninger i Athen” arrangeret i samarbejde med Eco Festival 2007 (1. – 7. juni).
1. juni ‘International Jazz-festival’ (onsdag d. 30. maj – mandag d. 4. juni) med det danske jazz band Thomas Clausen Acoustic Jazztrio: Thomas Clausen (klaver), Thomas Fonnesbæk (bas)
-

-
- og Karsten Bagge (trommer). Koncerten afholdes på Technopolis, 100 Pireos Str., Gazi.
2. juni Filon tis Klasikis Mousikis afholder koncert.
9. juni Odeion Mousikoi Orizontes afholder koncert.
16. juni Odeion Tyrnaissen afholder koncert.
20. juli Vassilis Liarmakopoulos afholder koncert.
- 27.-29. juli International workshop: "LM IB Pottery. Examining new evidence for relative chronology and regional differences". Arrangeret af Det Danske Institut i Athen og INSTAP Study Center for East Crete.
12. sept. Koncert med Sjællands Strygekvartet. Med musik af Anders Koppel, Nikos Skalkottas, Leros Janáček og Franz Joseph Haydn.
14. sept. "Gestures and Memory". Live Art Performance Show ved Nanna Lysholt-Hansen.
19. sept. "Jewellery for Human beings". Foredrag på engelsk ved smykkekunstner Carolina Vallejo og åbning af udstillingen "Jewellery for Human Beings: Jewellery for the Sins & Gesture of the Virtues". To temaer af Carolina Vallejo, på smykkegalleriet Makriyianni 3 tæt ved Akropolis Metro Station (19. september – 6. oktober).
2. okt. Holberg-seminar: "Hoplites imagined" ved stud. mag. Christian Ammizbøll Thomsen, København.
3. okt. "Space and Spectacle in the Philippeion at Olympia". Foredrag på engelsk ved Assistant Professor Peter Schulz, Department of Art, Concordia College, Moorhead, USA.
4. okt. Østre Borgerdyd Gymnasium besøger Instituttet.
-

Deltagerne i det internationale "LM IB Pottery" symposium er fotograferet på Kirkepladsen foran instituttet. Blandt deltagerne kan nævnes Sinclair Hood, Peter Warren, Penelope Mountjoy, Athanasia Kanta, Jeremy Rutter, Maria Andreadaki-Vlazaki.

8. okt. "Origins of Religion: A Methodological Approach". Foredrag på engelsk ved postdoc. Lisbeth Bredholdt Christensen, Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet.
11. okt. Holberg-seminar: "The Homeric similes according to the Byzantine commentator Eustatius of Thessaloniki ved ph.d Christian Høgel, Syddansk Universitet.
31. okt. Det Norske Institut anvender auditoriet til foredrag ved Sverre Stub.
5. nov. "Neoklassicisme arkitektur: Brødrene Hansens brug af græsk-byzantinske motiver i deres virke i Danmark". Foredrag på engelsk ved seniorforsker Claus M. Smidt, Danmarks Kunstbibliotek.

Nanna Lysholdt Hansen afholder Live Art Performance Show "Gestures and Memory" i september.

- 6. nov. Den Skandinaviske Kirke afholder filmaften ved pastor Klaus Frisman.
- 12. nov. Ambassadør Tom Nørring holder foredrag for Business College Syd. Jesper Tae Jensen fortæller om Instituttet.
- 13. nov. Business College Syd besøger instituttet.
- 14. nov. Business College Syd. Foredrag af ambassadør Tom Nørring.
- 15. nov. Attaché-elever fra Udenrigsministeriet med konsul Knud Jerne. Jesper Tae Jensen fortæller om Instituttet.
- 26. nov. "Geras: Priestly Prerogatives from Sacrificed Animals in Classical and Hellenistic Greece. Ritual and Economy". Foredrag på engelsk ved adjunkt Victoria Tsoukala, Department of History, Archaeology and Cultural Resource Management, Peloponnes Universitetet.
- 29. nov. Ambassaden låner auditoriet til foredrag.

-
- 1 dec. Åbning af udstillingen "The Kalash of the Mid-winter". Fotografier taget af Inger Carlsson fra november 2005 til januar 2006, hovedsageligt under "Chaomos", den store Vinter-Festival fejret af Kalash-folket, der lever på Hindukush' skrånninger i det Nordvestlige Pakistan. (2. -16. december).
2. dec. Filmaften: "CHAOMOS: The Winter-Festival of the Kalash". En dokumentarfilm af Jannis Manolidakis optaget under ekspeditionen vinteren 2005-06.
9. dec. Filmaften: "CHAOMOS: The Winter-Festival of the Kalash". En dokumentarfilm af Jannis Manolidakis optaget under ekspeditionen vinteren 2005-06.
11. dec. Julegudstjeneste ved pastor Klaus Frisman.
12. dec. Ambassadens kulturafdeling låner auditoriet til bogpræsentation.
15. dec. Musikteatret "IMI - olon". "A Ceremony of Carols" afholder julekoncert med klassisk og samtidig musik.
16. dec. Filmaften: "CHAOMOS: The Winter-Festival of the Kalash". En dokumentarfilm af Jannis Manolidakis optaget under ekspeditionen vinteren 2005-06.
19. dec. Det Hollandske Institut låner instituttet til konference om Middle Helladic Argolid Project.
-

Dagbog for 2008

24. jan. Erik Hallager deltager i et stiftende møde om oprettelse af en Athen-afdeling af EUNIC (European Union of National Institutes of Culture) bestående af British Council, Institut Français, Goethe Institut, Cervantes Institut, Det Italienske Kulturhus, samt Det Danske, Svenske og Hollandske Institut. EUNIC-afdelingen blev senere udvidet med Det Cypriotiske Kulturhus.
31. jan. Det Hollandske Institut afholder årsmøde på DIA.
19. feb. "The Sanctuary of Apollo in Ancient Halikarnassos - the epigraphic evidence". Foredrag på engelsk ved lektor Signe Isager, Syddansk Universitet.
23. feb. Udlån af auditoriet *Rialto Ripples*. Odeion Mousikoi Orizontes med Alexandros Kalogeras. Værker af Dvořák, Prokofiev, Rachmaninoff, Debussy, Poulenc etc. og samtidig udstilling af oliemalerier af Tania Literina.
27. feb. "The ancient Egyptian religious & funeral texts - antique beliefs concerning the hereafter". Foredrag på engelsk og græsk ved professor *Amanda-Alice Maravelia*, Research Associate of CES/RAS.
6. mar. Generalforsamling i dansk-græsk forening.
11. mar. Ambassaden holder foredrag for Helsingør Gymnasium.
7. mar. Filmaften ved pastor Klaus Frisman.
13. mar. Åbning af udstillingen "Observation" med fotografier af Lone Høyer Hansen. Udstillingen vises indtil den 31. marts.
-

Professor Lone Høyer Hansen beretter om sit arbejde med fotografier ved arrangementet den 17. marts.

- 14. mar. Tornbjerg Gymnasium besøger Instituttet.
- 17. mar. "Observation – the work with photography". Professor Lone Høyer Hansen, Det Kongelige Danske Kunstakademi præsenterer sit arbejde med fotografi med udgangspunkt i udstillingens billeder.
- 26. mar. Bornholms Gymnasium besøger instituttet.
- 31. mar. Skt. Knuds Gymnasium besøger instituttet.
- 1. apr. Nørre Gymnasium besøger instituttet.
- 3. apr. Koncert med klassisk guitarmusik med den danske musiker Mille Bureau.
- 4. apr. Årsmøde
Årsrapport og gennemgang af danske forskningsaktiviteter i Grækenland ved dr.phil. Erik Hallager, direktør på Det Danske Institut i Athen.

-
- Foredrag på engelsk ved lektor, dr.phil. Poul Pedersen
"Olympia and the Ionian Renaissance".
Musikindslag med klassisk guitarmusik med Mille Bureau.
Reception.
11. apr. Erik Hallager holder indlæg for deltagere til tur ledet af Anne Wivel i det Klassiske Grækenland
16. apr. "P.O. Brøndsted, the fortunes of the finds from Karthaia and other antiquities from Greece". Præsentation på engelsk ved arkæolog Aristeia Papanikolaou-Christensen i samarbejde med foreningen The Friends of The Acropolis.
21. apr. Holberg-seminar ved Christian Dahl: "Women in the Greek Tragedy".
29. apr. Østre Borgerdyd Gymnasium besøger instituttet.
Gudstjeneste ved pastor Klaus Frisman.
4. maj Udlån af sal til koncert. Nikoletta Konstante – græsk klassisk sangerinde – der synger arier.
5. maj "Greek stelai in Danish cemeteries 1830–1930 – copies from drawings and plaster casts". Foredrag på engelsk ved seniorforsker, dr. phil. Jan Zahle.
8. maj Det Norske Institut afholder årsmøde på DIA.
9. maj Truio Collage besøger instituttet.
Erik Hallager lykønsker på de øvrige nordiske institutters vegne det Svenske Institut i anledning af dets 60-års jubilæum.
10. maj Elverhøj kor afholder prøve i auditoriet.
Klassisk koncert med den svenske strygekvartet Dalecarlia String Quartet, der spiller musik af Ludwig van Beethoven, Bohuslav Martinu og Wilhelm Stenhammar.
Koncerten er arrangeret af Det Svenske Institut i Athen i anledning af dets 60-års jubilæum.
-

-
13. maj Det Canadiske Institut afholder årsfest i auditoriet.
17. maj Koncert arrangeret af Athens Music Society Conservatory. Giannis Avgerinos: "Musiques d'enfants": Myter, fortællinger, eventyr og anden musik for børn opført af elever, lærere og venner af musikskolen.
19. maj Klassisk koncert med musik af Johann Sebastian Bach, Sergei Prokofiev, Nikos Skalkottas og Antonin Dvořák. Zoi Samsarelou (piano) og Dimitris Karagiannakidis (cello). Arrangeret i samarbejde med græsk-ægyptisk forening i Athen.
20. maj "Live lydkunst" præsenteres af de eksperimenterende komponister Jacob Kirkegaard, Danmark, og Novi_sad (aka Thanasis Kaproulias) Grækenland.
22. maj Åbning af udstillingen "Memory of a tree" med fotografier af Karin Raeck. Udstillingen er arrangeret i samarbejde med Eco Festival 2008. Udstillingen er åben til 5. juni.
27. maj "Mycenaean Salamis, excavations 2000-2007". Foredrag på engelsk ved professor Yannis G. Lolos, Ioannina Universitet.
30. maj 'International Jazz-festival' (onsdag d. 28. maj – søndag d. 1. juni) med det danske afro jazz band *Deodato Siquir Trio*: Deodato Siquir (trommer), Preben Carlsen (akustisk guitar) og Andrzej Krejniuk (elbas). Koncerten blev afholdt på Technopolis, Pireos 100, Gazi.
1. juni Auditoriet udlånt til Athens Eco Festival.
2. juni "Theoretical and cognitive implications of ancient colour terminology in the Mediterranean". Foredrag på engelsk ved Dr. David Warburton, Aarhus Universitet og Lyon 2 & Maison de l'Orient et de la Méditerranée.
13. juni Auditoriet udlånt til musikskolen Odeion Ichoroës.
14. juni Odeion Mousikoi Orizontes med Alexandros Kalogeras.
-

Non Nobis Domine. Panorama med musik fra det 15. til det 21. århundrede med værker af Desprez, Palestrina, Byrd, Scarlatti, Scriabin, Prokofiev og Takemitsu.

18. juni Seminar om vindmøller: Suzlon energy.
- 20.-21. juni Workshop: "Pottery in the archaeological record: a view from the Greek world". En Workshop om J. Theodore Peña's publikation: *Roman Pottery in the Archaeological Record*. Den første Gösta Enbom Workshop arrangeret i samarbejde med Nationalmuseet, København og The Canadian Institute at Athens.
23. juni Musikaften med Odeion "Akropolis". Lærere og elever spiller og synger.
28. juni Koncert med sopranen Susanne Bongaard og pianisten Mette Christensen, som synger og spiller musik af komponisterne Niels W. Gade, Felix Mendelssohn, Peter Heise, Giovanni Sgambati, Erik Bach, Poul Schierbeck, Claude Debussy, og Peter Erasmus Langemüller.
24. juli DIA afholder møde med eforaterne i Sparta med henblik på mulige udgravninger i Asopos, Peloponnes.
- August Instituttet og gæsteboligen i Herefondos 12 istandsættes indvendigt.
4. sep. Ambassaden og Sine Riisager holder indlæg for Silkeborg Seminarium.
6. sep. Rune Fredriksen holder foredrag for Randers Tekniske Gymnasium.
11. sep. Ambassaden og Erik Hallager holder indlæg for Haderslev Handelsgymnasium.
15. sep. Kirsten Mus besøger instituttet med en gruppe fra Hillerød.
-

Fra koncerten med Susanne Bungaard og Mette Christensen.

- 18. sep. Ambassaden holder foredrag for Århus Købmandsskole med indlæg af repræsentanter fra danske virksomheder i Grækenland. Sine Riisager taler om Instituttet.

- 22. sep. "A reconstruction of the life and career of Praxiteles". Forelæsning på engelsk ved Dr. Antonio Corso, Numismatica e Antichita' Classiche. Quaderni Ticinesi.

- 25. sep. Ambassaden og Erik Hallager holder indlæg for Zahles Gymnasium.

- 26. sep. "Fortællinger der rykker". Oplæsningsarrangement med Nastja Arcel og Mikkel Birkegaard. Oplæsning på græsk ved Konstantinos Themelis. Musikalsk interval med klaver ved Maro Frangouli. Arrangementet organiseres af den Danske Ambassade i samarbejde med det Danske Institut i Athen.

- 27. sep. "Poesi til jazzrytmer". Poesioplæsning med Henrik Nordbrandt og Peter Laugesen akkompagneret af jazzmusik

-
- med kvartetten *Akroama Sax Quartet*. Oplæsning på græsk ved Konstantinos Themelis. Arrangementet organiseres af den Danske Ambassade i samarbejde med det Danske Institut i Athen.
29. sep. “The North Wall of the Stoa of Eumenes II: The Earliest Arches in Greece and their relationship with the Panathenaic Stadion of Lykourgos”. Forelæsning på engelsk ved arkitekt, ph.d Mihalis Lefantzis, A’ Eforat.
3. okt. Ambassaden og Erik Hallager holder indlæg for Silkeborg Handelsgymnasium og Aalborg Handelsskole.
5. okt. Klassisk musik af Rued Langgaard, Johannes Brahms og Carl Nielsen. Koncert med *Jyske Ensemble*.
6. okt. “Frederik Poulsen: a European scholar, administrator and popularizer”. Forelæsning på engelsk ved Dr. Jørgen Mejer, Københavns Universitet.
- 8.okt. Businessmen event. Arrangeret af ambassaden for de danske forretningsmænds klub i Grækenland.
17. okt. Åbning af udstillingen *Den franske forbindelse – 100 år med danske arkitekter ved den Franske Arkæologiske Skole i Athen*. Udstillingen var åben indtil 6. november.
18. okt. Seminar “Den franske forbindelse – 100 år med danske arkitekter ved den Franske Arkæologiske Skole i Athen”. Afholdtes på The Italian School, Parthenonos 14.
10. nov. Åbning af udstillingen *Langsomt kommer* med malerier af den norske kunstner Kirsti Grotmol. Udstillingen var åben indtil 30. november.
24. nov. Præsentation af Konstantinos Themelis’ græske oversættelse af Eugenio Barbas bog ”En kano af papir. En guide til teaterantropologi”, udgivet på forlaget ”Dodoni”.
-

[illegible]

I Athen blev "Den franske forbindelse" officielt åbnet af den græske rigsantikvar, Dr. Vivi Vassilopoulou under medvirken af den franske og danske ambassadør. På billedet ses fra venstre til højre: den franske ambassadør Christophe Farnoud, direktør Erik Hallager, DIA, direktør Dominique Mulliez, EFA, rigsantikvar Vivi Vassilopoulou og den danske ambassadør Tøm Nørring.

26. nov. Attachéuddannelsen. Studietur til Athen arrangeret af ambassaden. Erik Hallager fortæller om Instituttets opgaver og virke. Rundvisning på Akropolis ved Rune Frederiksen.
1. dec. "The puzzle of dating the Minoan eruption – news from Santorini and Egypt". Forelæsning på engelsk ved Dr. Walter L. Friedrich, Aarhus Universitet, og Dr. Walther Kutschera, Wiens Universitet.
2. dec. Gudstjeneste ved pastor Klaus Frisman.
4. dec. Fernisering af udstillingen *Den franske forbindelse – 100 år med danske arkitekter ved den Franske Arkæologiske Skole i Athen* på Thorvaldsens Museum, København. Udstillingen var åben indtil 1. februar 2009.

Seminarer "Den franske forbindelse" blev i København afholdt i fornemme omgivelser på Ny Carlsberg Glyptotek. På billedet ses vicedirektør Anne-Marie Nielsen introducere Erik Hansen, som har arbejdet for den Franske Skole i Delfi gennem mere end 50 år.

5. dec. Seminar "Den franske forbindelse – 100 år med danske arkitekter ved den Franske Arkæologiske Skole i Athen. Seminarer fandt sted på Ny Carlsberg Glyptotek, Dantes Plads 7, København.
- 6.-7. dec. *Lyd, myte og farve*. Kunstudstilling med værker af Ioanna Dakolia "Små huse 1,2,3...". Lørdag 6. december kl.20.30: Om sange for børn, skabt af græske komponister. Koncert med børnesange ved ensemblet Filodos, akkompagneret af saxofon. Søndag 7. december kl.12.00: Højtlesning af folkeeventyr fra Mani ved forfatteren Athina Biniou.
13. dec. Auditoriet udlånt til Musikskolen Odeion Ichoroës.
20. dec. Seminar afholdt (på græsk) af Society for Philosophical Research: "Filosoffers Død i Antikken", Michael Frede in Memoriam.
-

Feltprojekter

Chalkis, Aitolia

I de to sidste bind i Chalkis serien fortsættes rapporteringen af resultaterne fra feltarbejdet i Chalkis, Aitolias i årene 1995–2001. Bind II omhandler den arkaiske bosættelse og bind III behandler den hellenistiske bebyggelse på østsiden af Aghia Triada samt den senklassisk/Hellenistiske befæstning ved Pangali på øst-siden af Varassova-bjerget. Arbejdet forventes klart til udgivelse i løbet af sommeren 2010. Generalkonsul Gösta Enboms Fond dækker udgifterne til udgivelsen af de to sidste bind.

Udgravningsleder Søren Dietz og arkæolog og tegner Mike Burns studerer fæstningsmuren ved Pangali.

Litteratur:

Preliminary Reports I-III (Søren Dietz, Lazaros Kolonas *et al.* (eds.) in *PoDIA* II (1998), 233-317; *PoDIA* III (2000), 219-289; *PoDIA* IV (2004), 167- 258.

Eiring, Jonas: 'Death in Aetolia: The Hellenistic Graves at Aetolian Chalkis'. *PoDIA* IV, 2004, 93-166.

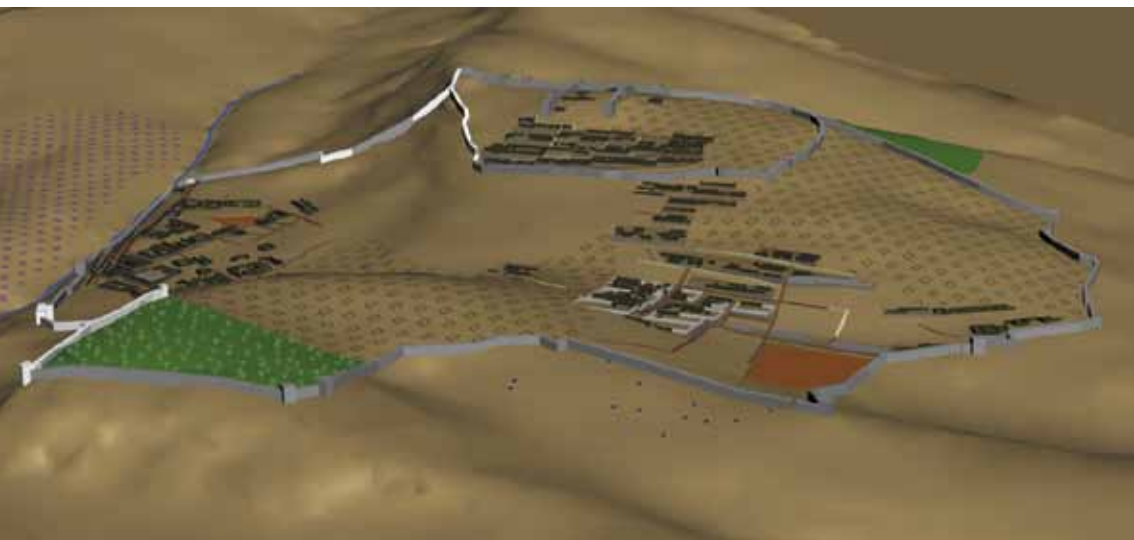
Dietz, Søren & Ioannis Moschos (eds.): *Chalkis Aitolia I. The prehistoric periods. MoDIA* VII, 2006.

Kalydon, Aitolia

De dansk-græske udgravninger i Kalydon i Aitolia blev afsluttet i oktober 2005 og i løbet af de efterfølgende år, 2006, 2007 og 2008, har deltagerne i publiceringsarbejdet været optaget af at udarbejde rapporter

Studier og forberedelse til publikation i fuld gang i udgravningsmagasinet i Evinochori.

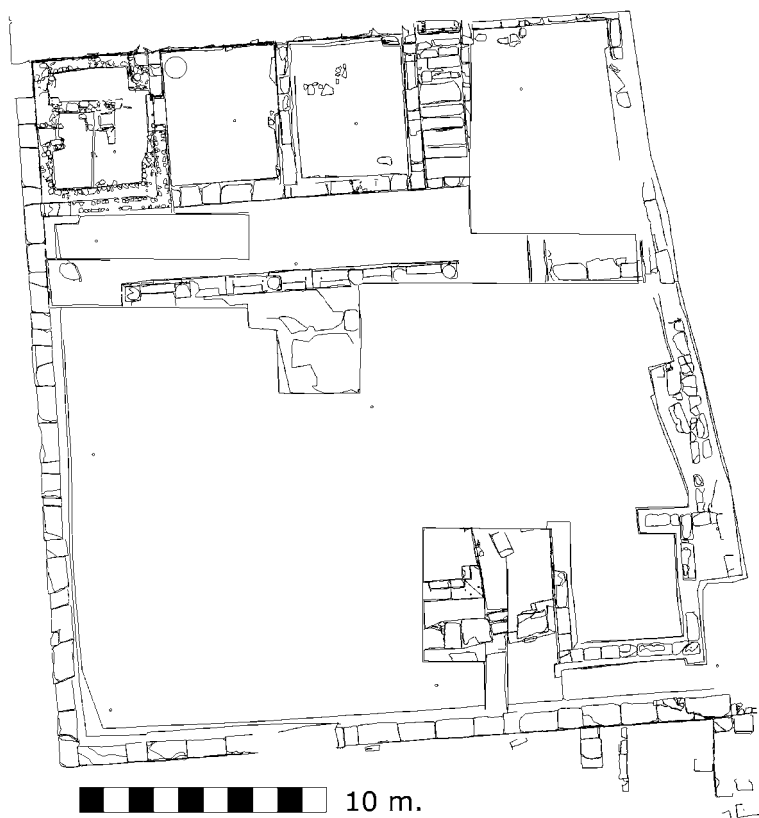

3D computermodel af det antikke Kalydon.

om de fem sæsoners feltarbejde, som varede fra 2001 til 2005. Vi er det græske kulturministerium taknemmelige for tilladelsen til at udføre studier i magasinet i Evinochori og det 36. Eforat i Mesolonghi og Eforen Dr. Maria Stavropoulou-Gatsi for et glimrende samarbejde og støtte under arbejdet. Ny Carlsbergfondet og Generalkonsul Gösta Enboms Fond støttede fortsat arbejdet økonomisk under kampagnerne i 2006, 2007 og 2008.

I 2007 varede studiesæsonen fra april til slutningen af juli, fra medio september til ultimo oktober og delvist i december 2007. Arbejdet var koncentreret om færdiggørelsen af registreringen af fund, udarbejdning af kataloger og produktion af tegninger og fotos af fund.

Derudover blev bymurene og murforløbet omkring Akropolis studeret, opmålt og fotograferet. Kalydon bymur havde elleve tårne (på planen har vi anslået højden til at være omkring 12 meter), mens fire porte ledte trafikken ind og ud af byen. Østporten af den såkaldte "overlappings-type" er den ældste fra omkring 400 f.Kr. og forbandt byen og agora'en (markedspladsen) med markerne og havnen i Kryoneri. Byens forsvarssystem tyder på, at anlægget stammer fra tiden før udviklingen af avancerede katapulter og belejringstårne i den sidste del af det 4. årh. f.Kr., og især i de tidlige år af hellenistisk tid. Fra det høje terræn udenfor murene kunne avanceret artilleri nemt ramme mål i byen.

Plan over peristyl-bygningen efter udgravningerne i 2005. Indgangen er via trappen i den nordlige del, mens kultrummet ligger i det nordvestlige hjørne. På stylobatet mod nord ses ligeledes de otte søjlebaser.

Den omkringliggende forsvarsmur er 2350 meter lang og området inde i byen måler cirka 34 ha, af hvilke Akropolis fylder godt 10%. Når man tager i betragtning, at dele af byen ikke var beboede, men brugt til græsning af dyr i krigstider – for eksempel en større del af sydhøjen – har det samlede indbyggertal i Kalydon by været omkring 5–6000 (hvis vi går ud fra et gennemsnit på 200 indbyggere pr. ha).

Den nærmeste parallel til peristyl-bygningen med sit lille kultrum er Heroon, der blev udgravet i 30'erne uden for bymuren. På trods af at peristyl-bygningen ikke er færdigudgravet er det klart, at de to bygninger har flere væsentlige fællestræk: de har begge en peristyl med 8 x 8 søjler, indgangen i begge bygninger findes i det nordøstlige hjørne og kultrummen i bygningerne er placeret i nordfløjen. Bygningerne

Ovenfor "Gudinden fra Kalydon", der er blevet identificeret som den anatoliske gudinde Kybele. Til højre stelen med indskriften LAONIKOS: HERME.

adskiller sig bl.a. ved at peristylbygningen på den østlige side ikke er i rette vinkler, men det skyldes sandsynligvis, at den blev konstrueret i et ældre gadeforløb, som nødvendiggjorde de skæve vinkler. Peristylbygningen har sandsynligvis hverken været en officiel bygning eller et privat hus, men har derimod huset en slags loge, som det f.eks. kendes i Helioternes bygning på Rhodos. Medlemmerne kunne have været skibsredere eller ledere i andre erhvervsgrene. Sådanne bygninger havde ofte en kult, som det her er tilfældet med Kybele, og de kunne ligeledes anvendes til atletiske begivenheder, således som den fundne Laonikos stele synes at tyde på.

Rapporterne om feltarbejdet rummes i to bind, hvoraf det første indeholder kapitler om byen og landskabet, udgravninger af peristylbygningen i den Nedre By med en beskrivelse af de mest betydningsfulde fund, samt en fortolkning af kultaktiviteterne i bygningen, keramikovnen i den Nedre By og udgravningerne på Akropolis med specielle

studier af de mange arkitektoniske terrakottaer, Kalydons keramik, thymiaterier og lamper, miniature vaser fra den arkaiske helligdom på Akropolis, mønter og indskrifter. Det andet bind indeholder kataloger over de mange betydningsfulde fund fra de fem års feltarbejde. Takket være støtte fra Carlsbergfondet regner vi med, at de to bind (redigeret af Søren Dietz og Maria Stavropoulou-Gatsi) vil foreligge i eftersommeren/efteråret 2009.

Litteratur:

Dietz, Søren & Ioannis Moschos, 'Kalydon by - en udgravning i Vestgrækenland', *Danske Museer*, December 2003, 4-16.

Dietz, Søren, 'Jagten på Kalydon', *Sfinx* 26 (2003), 9-14.

Dietz, Søren, 'En Helligdom til Kalydons Bygudinde', *Carlsbergfondet Årsskrift* 2005, 148-163.

Dietz, Søren, Ioannis Moschos, Lazaros Kolonas and Maria Stavropoulou-Gatsi: 'Archaeological field work in ancient Kalydon 2001-2004. First Preliminary report', *PoDIA V* (2007), 35-60.

Historik og forskningsresultater findes på projektets hjemmeside:
www.kalydon.net

Zea Harbour Project

Zea Harbour Project (ZHP), de kombinerede land- og undervandsarkæologiske undersøgelser af det antikke Piræus, er et samarbejde mellem Eforatet for Undervandsantikviteter, det 26. Eforat for Forhistoriske og Klassiske Antikviteter, det Danske Institut i Athen og Syddansk Universitet. Projektet er finansieret af Carlsbergfondet siden 2004.

Projektets primære formål er at undersøge flådeinstallationerne i Piræus, og fokus er hovedsageligt på skibshusene og havnebefæstningerne. I 2007 blev der arbejdet i to områder af Piræus: på Koumoundourou-højen og i Zea havnen. I 2008 udførtes undervandsudgravninger i både Zea og Mounichia havnene.

Undersøgelser på Koumoundourou-højen 2007

Koumoundourou-højen, der i dag huser Den Helleniske Sejlklub, ligger umiddelbart syd for Mounichia havnen. Formålet med undersøgelserne var at indsamle nye informationer om kystbefæstningerne, samt at producere detaljerede optegnelser over tidligere udgravede strukturer. Derudover skulle den nuværende bevaringstilstand af befæstningerne i de barske kystforhold i denne del af Piræus dokumenteres.

Område 1 og 2 på Koumoundourou-højen blev undersøgt: På den vestlige del af højen, Område 1, var arbejdet koncentreret om et stort, rundt tårn, en tilstødende mur samt andre strukturer. I Område 2, Den Helleniske Sejlklubs have, fokuseredes der på kystbefæstningerne.

K-T1 er det 13. fæstningstårn, som ZHP har optegnet og doku-

Udsnit af fæstningstårnet K-T1 (© ZHP 2007).

Luftfotografi der viser de områder hvor Zea Harbour Project arbejdede i 2007 og 2008 (© GoogleEarthPro 2009).

menteret. Tårnet har en diameter på 10,3 m, og den afdækkede del er stadig forholdsvist velbevaret. Tårnet er sandsynligvis et vagttårn fra det 5. årh. f.Kr., baseret på dateringen af de omkringliggende strukturer, der er dateret til det 4. årh. f.Kr. En præcis datering er vanskeliggjort på grund af manglende udgravning. Under projektperioden blev en betydelig del af kystbefæstningerne i den Helleniske Sejlklubs have afrenset og dokumenteret. Tidligere er flere strukturer blevet udgravet, men kun overfladisk dokumenteret.

Omfattende rester af antikke strukturer er bevaret under buske og træer, de fleste i en meget dårlig fatning på grund af plantevæksten. Selvom arbejdet primært fokuserede på at præcisere tidligere undersøgelser, blev der også gjort nye opdagelser. Af de mere interessante fortjener især én at blive nævnt:

På siden af højen under befæstningsmuren står en stor brøndlignende struktur tydeligt frem, omkring hvilken der blev gjort overraskende fund af dekoreret keramik. Keramikken, som nu bliver undersøgt af det 26. Eforat, er sandsynligvis fra geometrisk tid og indikerer således tidlig aktivitet på højen.

Dele af kystbefæstningen på Koumodourou-højen afrenses og opmåles (© ZHP 2007).

Det arbejde, som ZHP har udført, har bragt ny vigtig viden om Kou-moundourou-højens topografi. ZHPs arbejde har desuden gjort det klart, at de antikke havnebefæstninger, særligt på kystsiden, er udsat for kraftig forvitring. Først og fremmest er kystmiljøet en kontinuerlig belastning fra naturens side, og urbaniseringen på højen har medført, at betydelige dele af de antikke strukturer er tilgroede og/eller ødelagte af rødder fra træer og buske.

Udgravninger i Zea havnen 2007

Intensive udgravninger blev udført i Område 2 i den øst-sydøstlige del af Zea. Udgravningerne i Område 2 er især vigtige for forståelsen af havnens topografi og de antikke flådeinstallationer, eftersom det er det

eneste område, hvor det indbyrdes forhold mellem to grupper af skibshuse og slæbespor er dokumenteret. Mindst tre bygningsfaser af slæbespor og skibshuse er blevet identificeret her, hvoraf nogle byggefaser overlapper hinanden.

Under vore tre udgravningskampagner i 2005–2007 i området har vi identificeret rester af seks skibshuse og tidligere slæbespor. Adskillige vigtige fund blev gjort under kampagnen i 2007, hvoraf særligt to fortjener at blive nævnt:

1) Et lukket depot, hvilket er en af projektets vigtigste opdagelser gennem de syv års feltarbejde i Zea havnen. Det er fundet i fundamentfyldet til den mur, der adskiller skibshusene 29 og 30. Lukkede depoter i brændingszonen i Zea er meget sjældne – og det, der gør dette depot særlig vigtigt, er, at det er det hidtil eneste fund forbundet med flådeinstallationerne fra 5. årh. f.Kr.

2) Vi kan nu endelig identificere en række skibshuse fra det 5. årh. f.Kr.– et århundrede, hvor athenienserne ved hjælp af deres magtfulde flåde herskede på havet. Den enorme historiske vigtighed af Athens flåde i forbindelse med slaget ved Salamis, dens centrale rolle i det Første Deliske Søforbund samt under den Peloponnesiske Krig er endelig ved at materialisere sig i arkæologiske beviser. Når dette er sagt, bør det påpeges, at vi har fundet levn af en tidligere slæbesporsfase i dette område. Det vides ikke, hvornår i det 5. årh. f.Kr. skibshusene blev bygget, og dateringen af den tidligere slæbesporsfase er ubestemt. Det er vores håb, at fortsatte udgravninger vil kaste mere lys over dette vigtige spørgsmål.

Udgravninger i Zea havnen 2008

I Zea havnen fortsatte udgravningerne i Område 2, som dækker det topografiske nøglepunkt, hvor skibshusene fra Gruppe 1 og Gruppe 2 var forbundet. Vi kan nu definere den sidste byggefase af skibshusene (Fase 3) i Gruppe 1 som en 105 m lang sektion bestående af 16 dobbeltskibshuse. I alt dækkede Gruppe 1 omkring 9.360 m² i det 4. årh. f.Kr. og husede 32 trierer, der krævede en samlet besætning på omkring 6.400 roere og andre besætningsmedlemmer.

To udgravningsfelter blev åbnet og store områder overfladerenset. Vi fandt vigtige lukkede arkæologiske lag, som viser, at de første skibshuse skal dateres til det 5. årh. f.Kr.

Det er nødvendigt at fortsætte udgravningerne i dette område, for at besvare et meget vigtigt spørgsmål, som historiske kilder endnu ikke har kunnet besvare; præcis hvornår i det 5. årh. f.Kr. blev de første

Mads Møller Nielsen fremviser stolt et potteskår fra 5. årh. f.Kr., som han lige har udgravet (© ZHP 2008).

flådeinstallationer bygget i Piræus? Dette er et yderst vigtigt spørgsmål, eftersom flåden og dens baser i Piræus var det athenske demokratis rygrad, og det var den største institution i det 5. og 4. årh. f.Kr. – både hvad angik størrelse, udgifter og administration, og særligt når det gjaldt militær og politisk indflydelse.

Udgravninger i Mounichia havnen 2008

Den moderne havn i Mikrolimano er flere steder bygget direkte ovenpå levnene af den antikke Mounichia havn, og i fire store områder er levnene af de antikke havnebefæstninger tydeligt synlige. 2008 var vores første år med udgravninger i Mounichia, efter to sæsoner med forundersøgelser, og der blev udført udgravningsarbejde i to områder.

I det første område blev der åbnet to udgravningsfelter, et omkring en søjlebase (Trench 1), og et andet omkring antikke *in situ* arkitektoniske elementer (Trench 2). Udgravningerne påviste, at begge disse arki-

Mounichia havnen og Koumoundourou-hejen. Cirklerne angiver, hvor de arkæologiske undersøgelser fandt sted i 2008 ligesom tårnene M-T1 og M-T3 er markeret (© GoogleEarthPro 2009).

tektoniske konstruktioner står på et fundament af sand og ubearbejdede sten, og muligheden for at finde daterbart materiale i disse fundamenter er derfor meget lovende.

Den befæstede mole vest for Tårn M-T3 fungerede desuden som endevæg for skibshusene i Gruppe 7 i den sydlige del af havnen. Levn fra skibshuse blev fundet i Trench 2. Disse er lokaliseret omkring 50 m fra murens inderside og er en stærk indikation på, at den antikke havnefront befinder sig mindst 50 m fra indersiden af den befæstede mole.

I det andet område fokuserede undersøgelserne på den nordlige befæstede mole. Strukturen havde flere funktioner: den fungerede først og fremmest som en befæstet mole, der beskyttede mod angreb fra søsiden, derudover var den et bølgebrud, og endelig udgjorde den sandsynligvis

*3D rekonstruktion af
Fase 3 skibshusene
(375-350 f.Kr.)
(© ZHP 2009).*

også et kajområde inde i flådehavnen. Den befæstede mole var sandsynligvis mere end 9 m bred, over 210 m lang, og kan have haft op mod tre tårne, af hvilke tårnet M-T1 i den antikke havnemunding er den højeste stående fæstningskonstruktion i Piræus. Tårnet står mere end 9 m over havbunden. Vest for tårnet blev et stort område udgravet. Tre skifter af den antikke befæstede mole og dens fundament blev udgravet og afdækket. Længere mod nord blev der åbnet to udgravningsfelter langs indersiden af den befæstede mole i et område, hvor det var muligt at få adgang til de antikke strukturer. Her er den befæstede mole bevaret i to skifters højde, på et fundament af store, ubearbejdede sten og sand.

Endelig har vi påbegyndt et nyt forskningsprojekt ”Presenting the Past in the Present”. Formålet er at formidle samtlige resultater fra vores omfattende undersøgelser i 2001–2008, samt fremtidige resultater, i en let tilgængelig form, dog stadig fuldt forskningsorienteret. Forskningsprojektets omdrejningspunkt er en interaktiv og mere intuitiv visualisering af det arkæologiske materiale via Internettet, eksempelvis gennem videnskabelige 3D-modeller. Visualiseringen baseres på den digitale dokumentation af alle bygninger fra de land- og undervandsarkæologiske

udgravninger og surveys, samt på resultaterne af de geomagnetiske undersøgelser på land og Sub-Bottom-Penetrating-Sonar og Side-Scan-Sonar skanningerne i havet ud for Piræus.

ZHP er allerede på forkant med dette arbejde, der forventes at redefinere den måde, hvorpå arkæologisk forskning formidles. Det er eksempelvis hensigten at skabe en brugerflade, hvor man kan få adgang til vores opmålinger i tre dimensioner frem for at konsultere de traditionelle flade sektioner og planer i papirpublikationer. Vi mener, at det, at tilføje en ægte tredje dimension til arkæologiske udgivelser, vil være et stort videnskabeligt skridt fremad, da det i højere grad vil tillade brugeren at teste vores informationer og konklusioner.

Litteratur

Hallager, E., 'De dansk-græske udgravninger i Piræus' *Carlsbergfondet Årsskrift* 2007, 32-9.

Lovén, B., 'Flådestation Zea', *Sfinx* 27 (2004), 149-54.

Lovén, B., 'The Zea Shipheds – Walking in the footsteps of Wilhelm Dörpfeld', in Διεθνές Συνέδριο αφιερωμένο στον Wilhelm Dörpfeld, Πράκτικα Συνεδρίου, Λευκάδα 6-11 Αυγούστου 2006, Papadatou-Giannopoulou, H. (ed.), Πάτρα 2008, 121-31.

Lovén, B., *Zea Harbour Project Vol. 1: The ancient Naval Harbours of the Piræus–The Area 1 Shipheds*, 2009, under forberedelse.

Lovén, B., G. Steinhauer, D. Kourkoumelis & M.M. Nielsen, 'The Zea Harbour Project: the first six years', *PoDIA* V (2007), 61-74.

Lovén, B. & M.M. Nielsen 'Athens befæstede flådebase i Piræus', *Sfinx* 32 (2009), 60-4.

Lovén, B. & M.M. Nielsen, 'Zea Harbour Project, preliminary report 2007-2008', *PoDIA* VI (2009) under forberedelse.

Lovén, B., D. Davis, M.M. Nielsen & M.K. Schaldemose, 'The Zea Harbour Project: 2001-2006', *Acta Hyperborea* 12 (2009), i trykken.

Nielsen, M.M., 'Three pieces of the Piræan puzzle: towers M-T1, P-T1 and P-T2', *PoDIA* V (2007), 75-89.

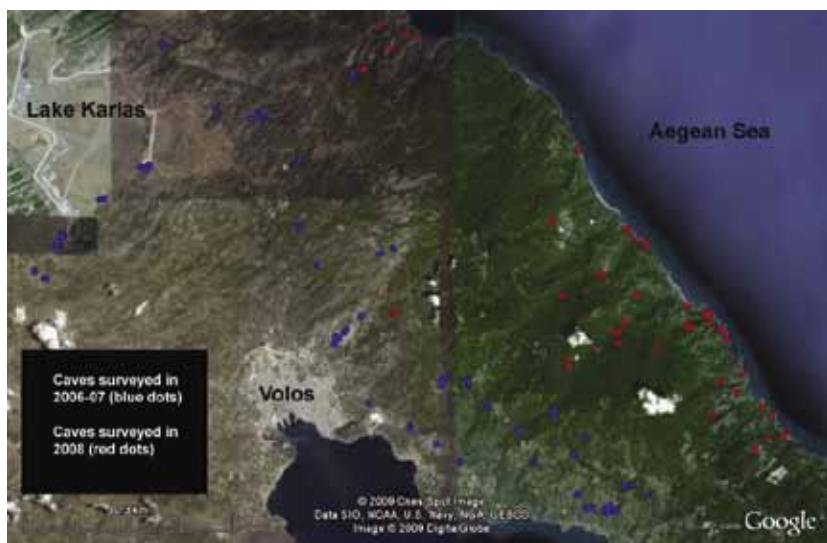
Schaldemose, M.K., 'The Zea shipheds – new remarks on a tile deposit and other related finds', *PoDIA* V (2007), 89-100.

Projektets arbejde og resultater opdateres løbende på projektets hjemmeside www.zeaharbourproject.dk

Pilion Cave Project

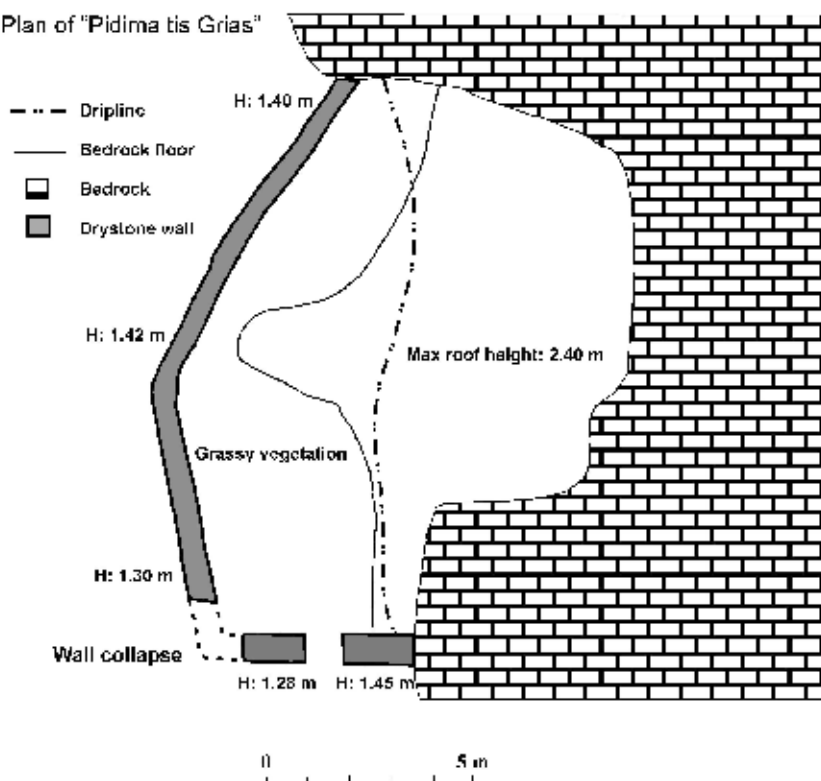
Pilion Cave Project er et tre-årigt feltprojekt, som blev påbegyndt i 2006 i samarbejde med Eforatet for Huleforskning og Palæoantropologi for Nordgrækenland. Målet med projektet er at udforske brugen af rum i og omkring hulerne, og at identificere og belyse menneskelige aktiviteter i huler i den nyere historiske periode på Pilion-bjerget i det østlige Thessalien. Et yderligere mål er at tilvejebringe ny indsigt i hyrdeadfærd og andre aktiviteter i huler og disses arkæologiske, materielle konsekvenser. I 2007-8 var projektet finansieret af J.F. Costopoulos Foundation, Dronning Margrethe II's Arkæologiske Fond og Augustinus Fonden.

Projektet benytter tværfaglige forsknings- og arbejdsmetoder på grænsefladen mellem arkæologi, antropologi og historie for at forklare brugen af huler og rockshelters i undersøgelsesområdet. Projektet anvender indsamling af genstande fra hulegulvene og optegnelser af bevarede konstruktioner i og omkring hulerne suppleret med interviews med lokale hulebrugere. Når alle hulerne er blevet lokaliseret og opmålt, udgør de samlet midlet til at få et indblik i dagligliv m.v. i et protourbant landsbysamfund. Frem for alt hjælper en regional tilgangsvinkel til en forklaring på, hvordan alle disse kan have ændret sig i løbet af de seneste århundreder.

Kort med angivelse af identificerede huler fra sæsonerne 2006-2008.

Plan of "Pidima tis Grias"

Simpel plan af et rockshelter ved landsbyen Agios Georgios. Tørmuren afgrænser et område, hvor en hyrde og hans geder har opholdt sig i kortere perioder.

Den anden felt sæson fandt sted i september og oktober 2007. Arbejdet var koncentreret omkring den vestlige indlandsdel af Pilion, omkring Volos og på Piliens forland omkring Karla søen. Hovedformålet var at fuldende survey og interviews på hele den vestlige del af bjerget.

Før vi påbegyndte arbejdet var kun få af de større huler blevet registreret officielt. I vores tilfælde blev også forladte miner inkluderet, eftersom de ofte viser tegn på sekundær brug. I 2007 blev 54 rockshelters, 20 huler og en mine lokaliseret. Basale opmålinger, fotografier og GPS koordinater blev indsamlet på hver lokalitet og detaljerede plantegninger af spredte arkæologiske fund og konstruktioner blev lavet i 18 huler.

Synlighed på hulegulvene blev besværliggjort af visne blade på den "grønne" og skovklædte del af bjerget, og af nylig sedimentdannelse og gedeefterladenskaber i det mere åbne landskab mod Karla søen. Ikke

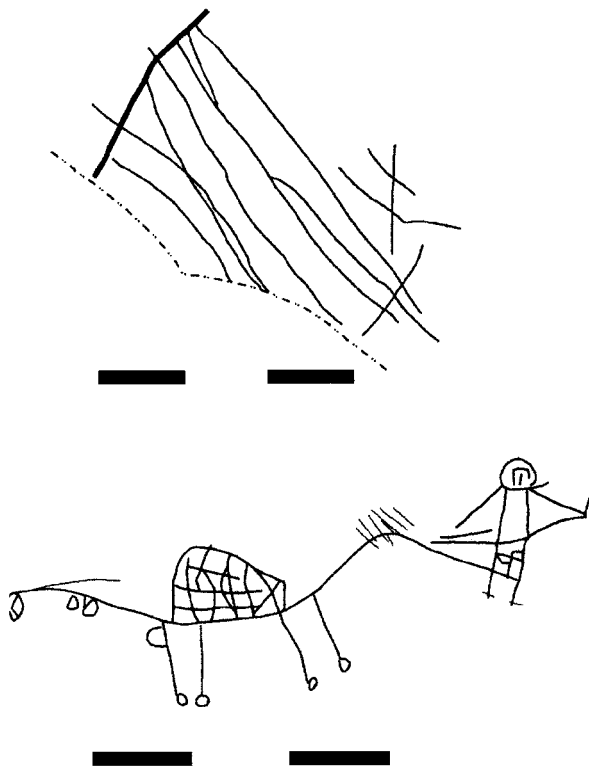

Projektleder Niels Andreasen i gang med at opmåle en tørstensmur og en kollapsed tagkonstruktion uden for hulen Kentavron nær Milies.

desto mindre blev 280 genstande opsamlet fra 24 huler. Ikke overraskende udgør keramik størstedelen af fundene. Hovedparten er dateret til det nittende til tidlige tyvende århundrede e.v.t., men der er også potteskår fra forskellige perioder helt tilbage til neolitisk tid.

50% af hulerne er associeret med forskellige former for konstruktioner, ofte en frontal stenmur, som afgrænser et område foran hulen. Nogle vægge er meget godt konstrueret og reflekterer en betydelig arbejdsindsats.

To arkæologer blev ansat til at samle etnografisk og etno-historisk data relateret til husdyrhold og anden brug af hulerne med hensyn til deres kulturelle og socio-økonomiske sammenhæng. Interviews med lokale kilder såvel som uformelle samtaler i marken frembragte et væld af informationer i form af digitale lydoptagelser, interviewnoter, arkivkopier og fotografier. Der er forskellige grader af etnografisk information om omkring en tredjedel af de lokaliserede huler, hvoraf nogle blev lokaliserede udelukkende ved hjælp af kildernes beretninger og vejledninger.

Graffiti fra Arkoudotrypa ved Makrinita. Den meget lille hule blev sidst benyttet som skjul for enkeltpersoner under den Græske Borgerkrig.

Huler fra lave højder op til omkring 1000 meter over havets overflade er vel repræsenteret i undersøgelsen. Der er meget færre etnografiske og arkæologiske data om huler på den øvre del af bjerget fra 1000 meter til dets højeste punkt 1624 meter over havets overflade. En forklaring er, at den miljømæssige bæreevne falder ved højder over 1000 meter. Som en konsekvens heraf er menneskelig aktivitet mere begrænset end på de lavere skråninger, og der er færre veje eller stier. Vores resultater viser, at nær regelmæssigt benyttede lokaliteter og rejseruter er næsten alle huler blevet brugt. Et eksempel på dette er en lille hule på en vigtig regional handelsrute ind i landsbyen Makrinita. Forskellige indgravninger på hulevæggen har religiøse konnotationer, men der er også tegninger af heste/æsler og mennesker, som trækker eller rider disse dyr. Købmænd kan have lavet indgravninger under overnatninger før de gik ind i eller forlod Makrinita.

*Fragment fra en
romersk (?) lampe
fundet i det inderste
kammer i Tsounaga
hulen.*

Undersøgelsen på Pilion udgør en enestående chance for at stille en række nøglespørgsmål af både antropologisk og historisk interesse. Feltarbejdet bekræfter at studiet af huler i en mikro-region kan give mere strukturerede og nuancerede resultater end projekter som er fokuserede på enkle lokaliteter. Kombinationen af etnografisk feltarbejde og arkæologisk undersøgelse har vist en betydelig vekslen i brugen af hulerne, hvilket ellers ville forblive uopdaget. Ved udgravning alene er det umuligt at forstå vigtigheden eller den varierende brug og betydning af disse steder.

Vi er i gang med at konstruere en model baseret på data fra de to seneste feltsæsoner, som skal vise hvordan ændringer i den agrare økonomi og stigende industrialisering kombineret med sociale forandringer og betydningsfulde historiske begivenheder udløser bestemte fingeraftryk i brugen af huler. Modellen beskriver også de arkæologiske effekter og ændringer i hulers rolle som kulturelle konstruktioner.

Den tredje og sidste feltsæson i 2008 fandt sted i september og oktober. Hovedformålet var at afslutte undersøgelsen på den ægæiske side af bjerget. Dette område er meget stejlere, med dybe indsnit og mere skovrigt end indlandssiden af bjerget, som blev undersøgt i 2007. På grund af det svære terræn og lav sigtbarhed, var vi helt afhængige af at

Det interimistiske felthospital var placeret i en hule over landsbyen Kissos. Her ses en af arkæologerne på vej ned i hovedkammeret.

få informationer om hulerne fra de lokale landsbyboere. For eksempel førte vores samarbejde med en aktiv gedehyrde os til opdagelsen af adskillige interessante huler i den tyndt befolkede nordlige del af vores projektområde.

51 lokaliteter blev undersøgt, bestående af 32 huler, 12 rockshelters, og 7 forladte miner. Nødvendige opmålinger og fotografier blev taget på hver lokalitet, og beliggenheden blev fastlagt via en håndholdt GPS. Indridsninger og graffiti på klippevæggene blev fotograferet, og konstruktioner såsom mure og hegn blev dokumenteret på fotos og plantegninger. To arkæologer var ansat til at indsamle etnografiske og etno-historiske data, som omhandlede husdyravl og andre brug af huler, ved hjælp af interviews med lokale informanter.

346 overfladefund blev indsamlet fra 17 huler og rockshelters. De bestod hovedsagligt af potteskår og dyrekogler, men indeholdt også

en hel del andre typer af fund fra det 20. og 21. århundrede. I fire huler og en forladt mine blev der fundet keramik og artefakter af sten, samt rester af menneske- og dyreknoget, som kunne dateres tilbage til den forhistoriske og hellenistisk-romerske periode.

I 2008 stødte vi på adskillige hidtil udokumenterede huler, som lokalt spillede en betydelig rolle under Anden Verdenskrig og Den Græske Borgerkrig. En af disse huler blev således brugt som et intermistisk felthospital for modstandsbevægelsen under Anden Verdenskrig, og senere som skjulested for adskillige lokale familier. En anden vigtig opdagelse var fundet af en hule syd-vest for Veneto, hvor den græske modstandsbevægelse opbevarede ammunition og udstyr under Anden Verdenskrig. Selv om det græske militær tømte hulen for ammunition og sprængstof efter borgerkrigen, blev mere end 40 militærhjelme af forskellige typer fundet på stedet. Det er muligt at dette udstyr kom fra italienske delinger, som var udstationeret på Pilion, da de forlod regionen i 1943.

Feltarbejdssæsonen 2008 afslutter Pilion Hule Projektet, som nu går ind i bearbejdnings- og publiceringsfasen.

Litteratur

Andreasen, Niels, 'The Pilion Cave Project', *AREp* 2007, 43-44.

Andreasen, Niels, 'The Pilion Cave Project', *AREp* 2008, 59-60.

Andreasen, N., N. Pantzou & D.C. Papadopoulos, 'The Pelion Cave Project – An ethno-archaeological investigation of the human use of caves in the early Modern and Modern period in East Thessaly', *PoDIA* VI, under udgivelse.

Andreasen, Niels & Andreas Darlas, 'The Pilion Cave Project - An ethno-archaeological investigation of the Early Modern and Recent uses of caves and rockshelters on Mount Pilion in Thessaly', in *New Research in Greek Caves, International Conference organized by the Irish Institute of Hellenic Studies at Athens and the Ephorate of Palaeoanthropology-Speleology of S. Greece*, H. Hall & N. Ky-parissi-Apostolika (eds), under udgivelse.

Publikationer, kongresser og andet videnskabeligt arbejde

Publikationer

Instituttet udgiver tidsskriftet *Proceedings of the Danish Institute at Athens (PoDIA)*, monografiserien *Monographs of the Danish Institute at Athens (MoDIA)* samt en Miscellanea serie.

I 2007 udkom et bind i tidsskriftsserien samt en beretning over Institutets aktiviteter 2004–2006.

PoDIA V med følgende indhold

- Maria Andreadaki-Vlazaki & Erik Hallager, 'New and unpublished Linear A and Linear B inscriptions from Khania'
- Anastasia Christophilopoulou, 'Domestic space in the Geometric Cyclades – a study of spatial arrangements, function and household activities in Zagora on Andros, and Kastro on Siphnos'
- Søren Dietz, Lazaros Kolonas, Ioannis Moschos, & Maria Stavropoulou-Gatsi, 'Archaeological field work in ancient Kalydon 2001–2004. First preliminary report'
- Bjørn Lovén, George Steinhauer, Dimitris Kourkoumelis & Mads M. Nielsen, 'The Zea Harbour Project: the first six years'
- Mads Møller Nielsen, 'Three pieces of the Piraeen Puzzle – towers M-T1, P-T1 and P-T2'
- Mette K. Schaldemose, 'The Zea shipsheds – new remarks on a tile deposit and other related finds'
- Kristian Jeppesen, 'A fresh approach to the problems of the Parthenon Frieze'
- Antonio Corso, 'The cult and political background of the Knidian Aphrodite'
- Lise Bek, 'Sight, object, space. The notion of landscape in Antiquity as a functional or an aesthetic category'

Beretning 2004-2006. Det Danske Institut i Athen.

I 2008 udkom et tre-sproget katalog i forbindelse med udstillingen *Den franske forbindelse*

E. Hallager & Dominique Mulliez (red)

Den franske forbindelse – 100 år med danske arkitekter ved Den Franske Arkæologiske Skole i Athen

- Dominique Mulliez, 'Indledning'
- Erik Hansen, 'De danske arkitekter og arkæologien i Grækenland'
- Gregers Algreen-Ussing, Thorsteinn Gunnarsson & Erik Hansen, 'Den tegnede iagttagelse'
- Martin Schmid, 'Katalog'
- Erik Hansen, 'Danske arkitekter ved EFA'

I 2008 modtog DIA meddelelse om, at *Proceedings* var blevet registreret i ERIH (European Reference Index for the Humanities), som udarbejdes af den Europæiske videnskabskomité (European Science Foundation). ERIH har til formål at være en platform, som skal gøre det nemmere at få adgang til "top European Humanities research".

ERIK HALLAGER

sammen med Maria Andreadaki-Vlazaki

'New and unpublished Linear A and Linear B inscriptions from Khania' *PoDIA V* (2007), 7-22.

'Some unpublished Linear A inscriptions', in *Colloquium Romanum. Atti del XII colloquio internazionale di micenologia, Roma 20-25 febbraio 2006*, A. Sacconi, M. Fero, L. Godart & M. Negri (eds), *Pasiphae I.1* (2008), 359-60.

JESPER TAE JENSEN

'Asklepios-helligdommen på sydskrænten af Athens Akropolis – det genfundne tempel', i *Beretning 2004-2006* (2007), 77-87.

'Gal kejser byggede Roms største palads', *Illustreret Videnskab Historie* 12, 1-6.

Kongresser, foredrag og andet videnskabeligt arbejde

ERIK HALLAGER

Ledelse af workshopen "The Ancient Piraeus – history and archaeology".

Ledelse og koordinering af det internationale seminar "LM IB Pottery. Examining new evidence for relative chronology and regional differences" sammen med Tom Brogan INSTAP Centre, East Crete.

Respondant på Minoan Seminar: Yuval Goren (Tel Aviv) & Diamantis Panagiotopoulos (Heidelberg), "The Lords of the Rings. An Analytical Approach to the Riddle of the Knossian Replica Rings".

Deltager i den internationale "Santorini Chronology Conference" på Sandbjerg, 10.– 11. november 2007 og chairman for den afsluttende diskussion.

Redaktionsarbejde i forbindelse med kommende publikation "LM IB Pottery. Examining new evidence for relative chronology and regional differences" i Oxford og London 5.–10. februar 2008 finansieret af The Institute for Aegean Prehistory.

Deltagelse i det internationale seminar "1200 BC – War, Cultural Catastrophe, and Climate Change" med foredraget (sammen med B.P. Hallager) "1200 BC – a case study from Crete" afholdt i Dublin 7.–10. marts 2008.

Deltagelse i det internationale seminar "The Aegean Early Bronze Age: New Evidence". Chairman ved den afsluttende session søndag eftermiddag. Seminaret afholdtes 11.–14. april 2008 i Athen.

Deltagelse i den internationale konference "Die Bedeutung der minoischen und mykenischen Glyptik. The VIth International Seal Symposium on the Occasion of the 50th Anniversary of the Corpus of Minoan and Mycenaean Seals" med foredraget "Development of sealing practices in the neopalatial period" afholdt i Marburg 9.–12. oktober 2008.

Koordinator af udstillingen “Den franske forbindelse – 100 år med danske arkitekter ved Den Franske Arkæologiske Skole i Athen” vist på det Danske Institut 17. oktober til 6. november og på Thorvaldsens Museum i København fra den 5. december til 30. januar 2009.

Ledelse og koordinering af det internationale seminar “Une liaison française – 100 années de présence d'architectes danois à l'École française d'Athènes” afholdt i Athen 18. oktober og på Ny Carlsberg Glyptotek den 5. december.

Deltagelse i møde mellem direktørene for de danske Institutter i Rom, Athen og Damaskus afholdt i Damaskus 17.-18. november.

JESPER TAE JENSEN

Deltager i den internationale conference “109th Annual Meeting of the Archaeological Institute of America, 3. til 6. januar 2008, Chicago, Illinois” med foredrag den 4. januar 2008 ‘The “Archaîos Naós” Of Asklepios: A New Temple Re-Discovered In Athens’.

Følgende artikler og redigeringsarbejder er helt eller delvist udarbejdet i 2007:

‘Cæsars arvinger ødelagde alt: de gale kejsere’, *Illustreret Videnskab Historie* 4, 14-23.

‘Græske stenhuggere gav marmor sexappeal: antikkens bedste hug’, *Illustreret Videnskab Historie* 5, 58-63.

‘Arkæolog finder ukendt tempel ved Akropolis’ *Illustreret Videnskab Historie* 7, 5.

Sammen med Michalis Lefantzis

‘Lægegudens tempel’, *Sphinx* 31.3, 130-135.

‘Gudindens rum. Skulptur fra det antikke Kalydon,’ i *Klassiske Arkæologiske Studier* III, redigeret af H.M. Andersen, A.M. Carstens, H.W. Horsnæs, S. Schierup & C. Sondrup, 1-24. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

I samarbejde med G. Hinge, B. Wickkiser & P. Schultz

Aspects of Ancient Greek Cult: Context, Ritual and Iconography (Aarhus Studies in Mediterranean Antiquity 8). Århus: Aarhus Universitetsforlag.

I samarbejde med Michaelis Lefantzis

‘The Athenian Asklepieion on the South Slope of Akropolis: Early Development, ca. 420–360 B.C.’ i *Aspects of Ancient Greek Cult: Context, Ritual and Iconography*, (Aarhus Studies in Mediterranean Antiquity 8), redigeret af Jesper Tae Jensen, George Hinge, Bronwen Wickkiser & Peter Schultz, 1–35. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

SINE RIISAGER

Med-koordinator af udstillingen "Den franske forbindelse – 100 år med danske arkitekter ved Den Franske Arkæologiske Skole i Athen" vist på det Danske institut 17. oktober til 6. november og på Thorvaldsens Museum i København fra den 5. december til 30. januar 2009.

Udarbejdelse af nyt koncept for Instituttets nyhedsbreve.

Deltagelse i kulturseminar arrangeret af Styregruppen for det Internationale Kultursamarbejde i samarbejde med Kunststyrelsen på Haslev Udvidede Højskole 1. – 2. september 2008.

Undervisning/ekskursioner

Det Danske Institut i Athen udbyder ikke selvstændig undervisning og ekskursioner, men deltager gerne i planlægnings- og undervisningsforløb i forbindelse med efteruddannelseskurser samt danske og andre nordiske forsker- og ph.d.-seminarer, som hjemlige/nordiske institutioner henlægger til Athen. Således har Instituttet aktivt bidraget ved følgende seminar:

26.-30 marts 2007:

Seminar over temaet “Cognition and Materiality: Mentality, Ideology, Myth and Cosmology” arrangeret af the Nordic Graduate School in Archaeology.

Fra Holberg seminar, hvor stud. mag. Christian Ammizbøll Thomsen, København, er i gang med sit foredrag “Hoplites imagined”.

Udflugten til Piræus for indbudte danskere blev indledt med et besøg ved det rekonstruerede klassiske græske krigsskib, triremen, som den græske flåde opmagasinerer i Faliron.

Anden ”undervisning” gives i form af organiserede diskussioner i forbindelse med afholdelse af faglige foredrag. Disse kan deles op i to kategorier.

Den ene er foredrag af forskere som Institutttet har inviteret til Athen, og hvor de efterfølgende diskussioner i det internationalt faglige miljø ofte har givet foredragsholderen ny inspiration eller anledning til genovervejelser af teorier.

Den anden er de diskussioner, som følger efter de uformelle Holberg-seminarer, hvor Instituttets stipendiater fremlægger de projekter de er i gang med, og hvad de har opnået gennem deres ophold i Athen.

Instituttet organiserer hvert år i forbindelse med årsmødet i april ekskursioner for de indbudte danske deltagere.

2007: En-dagsekskursion til Piræus’ havne med de dansk-græske udgravninger under ledelse af Bjørn Lovén og hans medarbejdere.

2008: To-dages ekskursion til Sikyon, Olympia og Bassai med fremvisning af monumenterne ved Rune Frederiksen og Poul Pedersen.

Stipendiemuligheder

Ny Carlsbergfondet

I 2007 og 2008 har Ny Carlsbergfondet i lighed med tidligere år stillet et beløb på 175.000 kr. til rådighed for stipendieuddelinger ved Det Danske Institut. Stipendierne kan enten bestå af frit ophold ved Instituttet eller i specielle tilfælde frit ophold suppleret med et mindre beløb til delvis dækning af rejse- og opholdsudgifter. Stipendierne uddeles to gange om året af bestyrelsen for Det Danske Institut.

Andre muligheder for stipendier

Instituttet arbejder i øjeblikket på at søge flere stipendiemuligheder, ligesom man er ved at undersøge muligheden for et samarbejde med fonde, der traditionelt støtter humanistisk forskning.

Specialestuderende

I et forsøg på at dreje mere af den hjemlige forskning over mod græsk-relaterede emner og for at gøre disse studier så kvalificerede som muligt, besluttede bestyrelsen på et tidligt tidspunkt, at specialestuderende med emner inden for græske forhold kan tildeles frit ophold i op til to måneder i gæstelejligheden, Parthenons 22. Udgifterne hertil har hidtil været afholdt af Instituttets annuum, men også på dette område arbejdes der på at skaffe stipendiemidler.

Servicefunktioner

I 2007-8 har Institutttet været behjælpelig med at arrangere rejser, frikort m.m. i forbindelse med ekskursioner for danske undervisningsinstitutioner, primært gymnasier, HF skoler og handelsskoler. Det har været højt prioriteret at give disse grupper rundvisning på Institutttet og fortælle om Institutttets virke. Nogle af skolerne har ligeledes lånt auditoriet som undervisningslokale samt for at have foredrag af ambassadens personale.

Grupper besøg på Institutttet

2007:

5. marts	Skt. Annæ Gymnasium
12. marts	Århus Katedralskole
14. marts	Nørre Gymnasium
20. marts	Ribe Katedralskole
21. marts	Risskov Amtsgymnasium
29. marts	Frederiksberg gymnasium
30. april	Syddansk Universitet
4. okt.	Østre Borgerdyd Gymnasium
12. nov.	Business College Syd med ambassaden
13. nov.	Business College Syd om DIA
14. nov.	Business College Syd med ambassaden
15. nov.	Elever fra UM med ambassaden og DIA.

2008:

11. marts	Helsingør Gymnasium (+ ambassaden)
14. marts	Tornbjerg Gymnasium
26. marts	Bornholms Gymnasium
31. marts	Skt. Knuds Gymnasium
1. april	Nørre Gymnasium
11. april	Kulturrejse ledet af Anne Wivel
29. april	Østre Borgerdyd Gymnasium

9. maj	Truro College
4. sept.	Silkeborg Seminarium (+ ambassaden)
6. sept.	Randers Tekniske Gymnasium
11. sept.	Haderslev Handelsgymnasium
15. sept.	Kirsten Mus m. kulturrejse
18. sept.	Århus Købmandsskole (+ ambassaden)
25. sept.	Zahles Gymnasium (+ ambassaden)
3. okt.	Silkeborg Handelsgymnasium og Aalborg Handelsskole

Service til ovenstående og til følgende institutioner og enkeltpersoner

Ny Carlsberg Glyptoteket
 Vivi Gammelgaard Nielsen, Århus Statsgymnasium
 John Lund, Nationalmuseet
 Ann-Louise Schallin, Swedish Institute at Athens
 Bjørn Forsén, Det Finske Institut
 Ambassadens kulturafdeling
 Søren Kierkegaard Culture Production
 Sveriges Ambassade vedr. Hans Lepp (Svenska Institutet Stockholm)
 Helle Vandkilde, Moesgård
 Jane Feifer, Saxo Institutet Kbh.
 Jenny Wallensten, Swedish Institute
 Anaya Sarpaki, Thera udgravningerne
 Andreas Vlachopoulos, Minoan Seminar
 Klavs Randsborg, Saxo Institutet
 Birgitta Karlsson og Kristina Linder, Institut för arkeologi och antik historia, Uppsala Universitet
 Amanda Maravelia, Athen
 Marie-Louise Nosch, Danmarks Grundforskningsfonds Center for tekstilforskning
 Alexandra Klinkby
 Walter Gauss, Austrian Institute
 Arne Gottlieb, Radio Karen
 Poul Pedersen, SDU
 Ivar Gjørup, Århus
 Martin Eckert, University Hamburg
 Elin Vanting, Kla.ark, AU

Thanasis Hatzitheodoridis, Classical Music
Den Danske Ambassade
Anne Wild, Tübingen
Anne Synnevåg, journalist NRK Fakta
Tine Koed Fragkiskatos, Trikiolo, Greece
Aristea Papanicolaou-Christensen
Kirsten Mus, Kreta
Maria Christodoulou, Athen
Dansk Græsk Forening i Athen
Tønnes Bekker-Nielsen, SDU
Dr Panagiotis P. Iossif, Belgian School at Athens
Arkæologistuderende Susanne Bork Nielsen
Arkæolog Evi Margaritis, Athen
Claes Hvidbak, Aarhus Universitetsforlag
Ph.d. studerende Hélène Aurigny, EFA
Direktør Jack Davis, ASCSA
Arkæolog Lita Tzofzopoulou-Gregory, ASCSA
Birte Poulsen, Klassisk Arkæologi, AU
Dr. Richard Jones, Glasgow University
Dr. David Cormack, Cornwall
Dr. Lena Hoff, Athen
Arkæolog Troels Sønderby
Matina Agiorgiti, Athen
Chloe Balla, Athen
Dr. René Treuil, EFA
Dr. Nektarios Karadimas
Dr. Andreas Vlachopoulos, Athens
Professor Niels Hannestad, Århus
med flere

I 2007-8 har Institutet ansøgt det græske kulturministerium om særlig tilladelse til at vise rundt på de arkæologiske museer og områder til nedenstående: Jesper Tae Jensen, Ivar Gjørup, professorer fra Københavns, Aarhus, og Syddansk Universitet, Århus Arkitektskole, samt ekskursionsledere fra følgende uddannelsesinstitutioner: Skive Gymnasium, Munkensdam Gymnasium, Frederiksborg Gymnasium HF, Virum Gymnasium, Øregård Gymnasium, Gl. Hellerup Gymnasium, Ribe Katedralskole, Aarhus Katedralskole, Gladsaxe Gymnasium, Silkeborg Gymnasium og Silkeborg Handelsskole.

Instituttet har ligeledes formidlet ansøgninger om tilladelse til at studere eller fotografere arkæologiske fund på græske museer og udgravninger med henblik på publicering samt assisteret ved bestilling af fotografier af genstande på de græske museer og ansøgt om særlig tilladelse til optagelse af video på arkæologiske områder.

Til alle forskere og studerende, som har haft behov for det, har Instituttet skaffet tilladelser til, at disse kunne anvende de udenlandske skolars forskningsbiblioteker på primært Den Amerikanske, Britiske og Franske Skole samt Det Tyske Institut.

I andre tilfælde har Instituttet været danske forskere og studerende behjælpelig med at "spore" fund fra gamle udgravninger, med at fremskaffe græske faglige publikationer eller med at skaffe tilladelser til at benytte græske fagbiblioteker.

I adskillige tilfælde har Instituttet ligeledes været græske studerende, forskere og institutioner behjælpelig med kontakter til danske institutioner og med oplysninger om danske forhold inden for undervisnings- forsknings- og kultursektorerne.

Medlemmer af Det Danske Institut i Athen kan få udstedt et kort, som giver fri adgang til arkæologiske museer og udgravningspladser. Sådanne kort er udstedt til hovedparten af de personer, der har fået tildelt ophold på Instituttet samt til en række danske forskere, skolelærere og studerende, som har været på studieophold uden for Instituttets regi.

Hjemmeside

Instituttets hjemmeside, www.diathens.com, holdes løbende opdateret. Her findes der oplysninger om Instituttet og dets personale, bestyrelse, feltprojekter, publikationer samt aktuelle og tidligere arrangementer. På hjemmesiden finder man også vejledning vedr. guidetilladelser og ansøgninger om frikort. Hjemmesiden indeholder desuden praktiske oplysninger om stipendiemuligheder, Instituttets gæstehuse og ansøgningskemaer. Derudover forsøger vi at holde interesserede orienteret om de græske museers åbningstider, om hvilke museer der midlertidigt er lukket, ligesom man kan finde en række praktiske oplysninger om

Athen og Grækenland samt mange nyttige links til andre institutter, biblioteker, kulturinstitutioner m.m.

Nyhedsbreve

I 2007 har Instituttet udsendt nyhedsbreve med oplysninger om faglige kongresser, særudstillinger, ændring af åbningstider på museer og udgravninger samt andre praktiske oplysninger til en lang række institutioner og enkeltpersoner i Danmark. I 2008 er nyhedsbrevene blevet mere frekvente og indeholder nu desuden billeder og mange oplysninger om instituttets aktiviteter og andre relevante kulturelle arrangementer. Nyhedsbrevene findes på vor hjemmeside, og man kan tilmelde sig på danishinstitute@diathens.com.

Besøgende i gæstehusene

Instituttet har i perioden 2007-8 haft 153 besøgende boende i Gæstehuset Herefondos 12 og gæstelejligheden i Parthenonos 22. I det omfang lejligheder og værelser ikke har været beboet af stipendiater har Instituttet ofte stillet dem til rådighed for studerende og forskere fra de øvrige udenlandske skoler.

Besøgende i Herefondos 12

Forskere

2007: Cand.mag. i antik historie Signe Isager; docent, dr.phil. Jacob Isager; cand.mag. i nygræsk Christina Skartved; mag.art. i klassisk arkæologi Birthe Poulsen; cand.mag. i kristendomskundskab og nordisk arkæologi Leif Brun; mag.art. i klassisk arkæologi, dr.phil. Ingrid Strøm; lektor, dr.phil. Poul Pedersen; studielektor i klassisk filologi Carsten Weber-Nielsen; PhD in Aegean Archaeology Maria Emanuela Alberti (CTR); museumsinspektør, mag.art. John Lund; mag.art. i klassisk arkæologi Helene B. Hastrup; dr.med. speciallæge Anne-Marie Worm; translator, cand.mag. i nygræsk Rolf Hesse; adjunkt, cand.mag. i klassisk filologi og spansk Christian Høgel; forsker Karin Johansson (SIA); lektor, dr.phil. i klassisk filologi Jørgen Mejer; seniorforsker Claus M. Smidt; doktorand i historie Erik Sjøberg (SIA); professor i arkæologi Gullög Nordquist (SIA); psykolog Libby Arcel; Professeur d'histoire grecque Sylvie LeBohec (Frankrig); PhD, Prof. of Economics Constantine Passaris (Canada).

2008: Cand.mag. i antik historie Signe Isager; docent, dr.phil. Jacob Isager; mag.art. i klassisk arkæolog, dr.phil. Ingrid Strøm; lektor, dr.phil. Poul Pedersen; museumsinspektør, mag.art. John Lund; translator, cand.mag. i nygræsk Rolf Hesse; lektor, dr.phil. i klassisk filologi Jørgen Mejer; psykolog Libby Arcel; Professeur d'histoire grecque Syl-

Koreograf Nønne Mai Svalholm instruerer den græske danser Vivi Stamouli i dansen Sommerfugledalen over Inger Christensens digt. Foto: Antonis Katrakazis.

vie LeBohec (Frankrig); lektor, dr. phil. et M. litt.(oxon) Erik Ostfeldt; arkitekt Camilla Hornemann; ph.d. stipendiat ved Saxo Inst. Afd. for historie, Københavns Universitet Thomas Jakobsen; lektor. ph.d. Anders Holm Rasmussen; seniorforsker, mag.art., ph.d. klassisk arkæologi Rune Frederiksen; lektor, cand. mag. og art. Gudrun Haastrup; Professor, dr. litt., dr. h.c. Birger Munk Olsen; arkæologistuderende (NIA) Lene Johannesen.

Kunstnere

2007: Billedkunstner Anne Straarup; maler og billedhugger Vivian Rose; forfatter/digter Rasmus Nikolaisen; dramatiker Gritt Uldall-Jessen; billedkunstner Jytte Loehr; billedkunstner Søren Dalgaard; billedkunstner Sophie Hjerl; videokunstner Stinus Lysdal Savitsky Patel; billedkunstner Bettina Winkelmann; maler og billedhugger Dick Nyhuus; billedkunstner Anne Suzette Sadolin; skulptør Line Ringtved Thordarson; billedkunstner Pia Birkholm; billedkunstner Claus Engelund.

2008: Maler og billedhugger Vivian Rose; koreograf og danser Nønne Mai Svalholm; fotograf Krass Clement; fotograf Ture Andersen; fotograf Sofie Svare Fischer; billedhugger og professor ved Det Kgl. Dan-

ske Kunstakademi Lone Høyer Hansen; billedkunstner Gitte Harslev; billedkunstner Bo Harslev; keramiker Karin Høj Christensen; billedkunstner Jette Debois; billedkunstner Poul S. Sørensen; maler, grafiker, cand. phil Anne Marie Mejlholm; maler Annette Olesen; kunstoffotograf Mette Mærsk; kunsthistoriker, ph.d. Johan Zimsen Kristiansen.

Besøgende i Parthenonos 22

Specialestuderende

2007: Rikke Lund Pedersen (klassisk arkæologi); Helene Lykke Evers (kunsthistorie); Rie Larsen (klassisk arkæologi); Mia Toftdahl (klassisk arkæologi); Ditte Zink Kaasgaard Falb (arkæologi); Jonas Østergaard (kultur og formidling); Louise Søndergaard (klassisk arkæologi); Anja Wiinblad Jepsen (nygræsk); Katrine Hulgaard (klassisk arkæologi); Signe Barfoed (klassisk arkæologi); Nina Olbina (nygræsk), Christian A. Thomsen (historie); Peder Flemestad (klassisk græsk); Lone Iversen (klassisk arkæologi); Eva Maria Wollenberg.

2008: Troels Sønderby (klassisk arkæologi); Christina Faurskov Pedersen (klassisk arkæologi); Lærke Andersen (klassisk filologi); Maria Kluge (klassisk arkæologi og moderne græsk); Sascha Mauel (forhistorisk arkæologi).

Øvrige i Parthenonos 22

2007: Troels Myrup Kristensen (ph.d. stud. i klassisk arkæologi); Bilyana Petkova (student of Social and Political Sciences) Bulgarien; Thomas Aagaard Kristensen (adjunkt, cand. mag. i oldtidskundsk. og historie); Bernice Jones (Prof. of Art History) USA; Margarita Gleba (arkæolog, CTR); Patrik Granholm, (ph.d. student i nygræsk) Sverige.

2008: Professeur d'e histoire grecque Sylvie LeBohec (Frankrig); kunstnerisk formgiver, billedkunstner Jannik Seidelin, forskningsadjunkt, ph.d. Christian Dahl; landskabsarkitekt og planlægger Britta Lauge Bolius-Møllenbach; cand. theol, lærer og forfatter Brita Haugen; cand. mag., forfatter og underviser Effe Beydin; billedkunstner Kirsti Grotmol; cand.mag. i nygræsk Christina Skartved; Director Australian Centre for Ancient Numismatic Studies Dr. Kenneth Sheedy; ph.d. studerende Kristina Älveby (Universitetet i Göteborg); studerende Rita

Letrud (NIA); studerende Jay McNally (Australian Institute); studerende Jørgen Wildt Hansen (moderne græsk); ph.d. stipendiat, cand. mag. Annette Højen Sørensen; studerende Marie Schønthal Andersen (Grækenlandsstudier ved Københavns Universitet); ph.d. stipendiat, cand. mag. (romersk arkæologi) Athena Trakada; studerende (nygræsk) Lena Isner (SIA); studerende Stefano Scatorin (Ancient Greek Literature, Università degli Studi in Milan); statsautoriseret translator Kiriaki P. Samuelsen; studerende Sabrina Dow Holm (nygræsk ved universitetet i Oslo); billedkunstner og fotograf Lisbeth Nielsen; kontorchef i Udenrigsministeriet Anne Mette Vestergaard; cand.mag. græsk oversætter og tolk Hanne Christiansen; klassisk arkæolog Masa Dizdar (SIA); seniorforsker, mag.art. ph.d. klassisk arkæologi Rune Frederiksen; cand. mag. Klassisk arkæologi Elin Vanting; cand.mag. skønlitterær forfatter Jonas Bruun; PhD, Prof. of Economics, Constantine Passaris (Canada); studerende (nygræsk) Nina Olbina; studerende Eva Mortensen (tilknyttet ZEA-projektet); Mette Arenfeldt tilknyttet (ZEA-projektet); studerende Maria Kahn (SIA); Vicevært Jørgen Hedemann og kunstner Kirsten Mus.

Blandt Instituttets øvrige besøgende kan nævnes

Ambassadør Tom Nørring
Rektor Sven Felding, arkitektskolen
Poul Bache, Kunststyrelsen
Hans Lepp, Svenska Institutet Stockholm
Prof. Eva Rysted, Lund
Direktør Stig Miss, Thorvaldsens Museum
Prof. Diamantis Panagiotopoulos, Heidelberg
Dr. Judith Binder, Athen
Prof. Georgos Korres, Athen
Direktør Iben Overgaard, Skovgaardmuseet
Undervisningskonsulent Kyriaki Doulas, Stockholm
Prof. Gregers Algreen-Ussing, København
Lektor Karsten Fledelius, København

KRONIK

Olympia
og Den ioniske Renæssance
af *Poul Pedersen*

Fig. 1. Halikarnassos, nutidens Bodrum, set fra nord. Korsridderborgen er anlagt over resterne af Maussollos-familiens palads.

Huller i sten

Bygningsblokke fra antikke templer og monumenter har ofte udskæringer, huller og mærker, som vidner om blokkenes tilblivelseshistorie og brug. Her kan man udtrække oplysninger om, hvordan stenblokkene blev tilhugget, hvordan bygningsarbejderne engang manøvrerede blokkene omkring under byggeriet, og hvordan de fastgjorde blokkene til hinanden med klammer og dyvler af træ, bronze eller jern, som de støbte fast med smeltet bly. Da metoderne ikke var helt de samme overalt og desuden udvikledes gennem århundrederne kan sådanne tekniske spor ofte give en idé om, hvornår omtrent en bygning blev opført og undertiden også om, hvilken byggetradition arkitekten og bygningsarbejderne tilhørte. Men metoden må bruges med forsigtighed. For undertiden bestemtes den anvendte teknik af helt andre hensyn som f.eks., om der byggedes med en meget blød kalksten eller en meget hård marmor, og om det var et byggeri af høj kvalitet eller et ydmygt byggeri udført for et minimum-budget.

Det kunne dog se ud som om, at i ét særligt – og stort set overset – tilfælde kan et specielt hul – et løftehul til hjælp ved manøvrering af arkitekturblokkene – fortælle en hel del om senklassisk, græsk arkitektur og kultur, om marmorarbejdernes og arkitekternes mobilitet, om nye politiske og økonomiske forhold i den græske verden og endog om nogle af historiens store og markante skikkelser: den persiske statholder eller *satrap*, Maussollos og makedonerkongen Alexander den Store.

Den følgende fremstilling finder sted i 300-tallet (det 4. årh.) f.Kr. og drejer sig om de historiske og kulturelle forhold i den senklassiske periode, overgangstiden mellem det klassiske Athens storhedstid og Alexander den Stores hellenistiske verdensherredømme. Den tager sit udgangspunkt i byen Halikarnassos i det græske Vestlilleasien på Tyrkiets vestkyst og ender med et usædvanligt monument i den store græske helligdom i Olympia i det sydvestlige Grækenland.

Halikarnassos

Det løftehul, som skal omtales i denne artikel, hører hjemme i Vestlilleasien og er formentlig opfundet i byen Halikarnassos omkring 360 f.Kr. Antikkens Halikarnassos (Fig. 1) er især kendt som byen, hvor historieskrivningens fader, Herodot fødtes og voksede op i første halvdel af det 5. årh. f.Kr., og hvor den magtfulde persiske statholder, Maussollos et århundrede senere, omkring 360 f.Kr., byggede sit gravmæle, *Maussollæet* med en sådan pragt, at det af eftertiden blev regnet blandt De Syv Underværker. Men byen har fostret mange andre digtere og forfattere end Herodot. Og Maussollæet var blot et – omend det mest storslåede – af de bygningsværker, hvormed Maussollos udsmykkede den nye satraphovedstad, som han lod græske arkitekter og byplanlæggere opføre hen over den gamle by, hvor Herodot og hans familie havde haft deres daglige liv. Maussollos' planer var store, og det nye Halikarnassos blev i en periode en af den græske verdens mest bemærkelsesværdige byer.

I dag er antikkens Halikarnassos næsten skjult under nutidens livlige, larmende og fascinerende tyrkiske turistcentrum, Bodrum. Helt sådan så her ikke ud, da Kristian Jeppesen kom til byen og startede det danske Halikarnassosprojekt i 1966. Det var Kristian Jeppesens mål at løse gåden om, hvordan Maussollos' legendariske gravmæle havde set ud. Opgaven lykkedes i alt væsentligt, selv om hovedparten af monumentet og dets hundredvis af fremragende skulpturer for længst er gået til grunde. Et problem, som har beskæftiget kunsthistorikere siden Renæssancen, nærmer sig sin endelige løsning.

Efter afslutningen af Kristian Jeppesens Maussollæumsprojekt har undersøgelser af den omgivende antikke by og studier af den større historiske kontekst været et hovedmål for en lille dansk forskergruppe. Gennem de seneste 20 år har medlemmer af gruppen hvert år været i Bodrum med det formål at genskabe et billede af Maussollos' storslåede hovedstad og dens historie fra den første bosættelse på stedet et årtusind før Maussollos til Halikarnassos' ophør som bysamfund et lille årtusind efter Maussollos.

Hvis man ser sig lidt for, kan man næsten overalt i nutidens Bodrum finde spredte og usammenhængende spor fra byens lange fortid. Ældre tyrkiske huse rummer stenblokke fra det antikke Halikarnassos' rådhus, søjlehaller, templer og sportsanlæg eller rester af antikke indskrifter, som giver fascinerende glimt af byens liv for et par tusind år siden. Nogle af de mest interessante antikke bygningsrester findes i Türkkuyusu, – et

Fig. 2. Marmortagsten fra Türkkuysu kvarteret.

Fig. 3. Stort fragment af ionisk søjlekapitel fra templet i Türkkuysu kvarteret. På oversiden anes det specielle løftehul.

malerisk bykvarter lige nord for Bodrums centrum. Da det danske arkæologhold gik forbi her en dag i efteråret 1970 havde en lokal beboer netop gravet nogle usædvanligt smukke marmortagsten op i sin have (fig. 2). Vi erhvervede genstandene til Bodrums Museum, og siden da har jeg regelmæssigt lagt min vej forbi stedet og noteret mig andre rester i fin, hvid marmor uden tvivl fra det samme tempel, som det, hvorfra tagstenene stammer. Blandt bygningsresterne er to fragmenter af et fint, ionisk søjlekapitel (fig. 3). At dømme efter de enkelte deles dimensioner, må templet have været af omtrent samme størrelse som Erechtheion på Akropolis i Athen, men detaljerne viser, at det er nogle årtier senere og tilhører den samme blomstringsperiode i Vestlilleasiens senklassiske, græske arkitektur som Maussollæet.

Præcis midt på kapitælets overside findes en aflang udskæring, et løftehul, som det ses på så mange andre græske arkitekturblokke, – men dette er imidlertid ikke helt som de almindeligt kendte.

Grækenlands arkitekter og håndværkere udtænkte en række forskellige metoder til at løfte tunge arkitekturblokke på plads på bygningerne. Den mest udbredte i den antikke græsk-romerske verden efter den klassiske periode, var et simpelt, smalt kileformet hul, hvori man kunne indsætte nogle kileformede jernstykker (fig. 4b, 4c). Når man med en kæde eller tovværk trak op i jernstykkerne, kilede de sig fast og den tunge arkitekturblok kunne hejses på plads. Derefter kunne jernankrene bankes løs og anvendes på samme vis på næste blok. Dette velkendte system kaldes en "Wolf" på tysk, "louve" på fransk og "lewis" på engelsk.

Løftehullet på vort kapitel er nært beslægtet med dette og kan måske betragtes som en forløber hertil. Man kan nemt forestille sig, hvordan

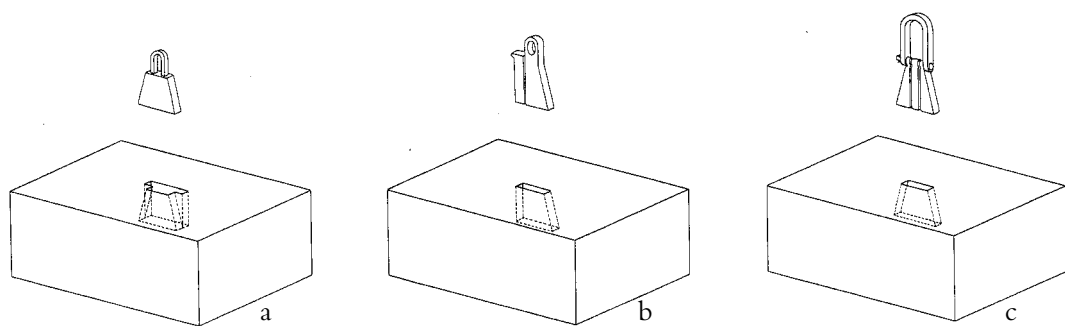

Fig. 4. Løftehuller i græsk-romersk arkitektur. Over hver er skitseret rekonstruktion af de tilhørende jernankre, hvortil en kæde eller tovværk var fastgjort. Til venstre ses det særlige østgræske løftehul fra Den ioniske Renæssance, anvendt formentlig ca. 370-150 f.Kr. I midten en tidlig udgave af det almindelige græsk-romerske løftehul, som ses til højre i den meget udbredte udgave, som er blevet anvendt gennem århundreder i antik og senere arkitektur.

det fungerede (fig. 4a). Et kileformet jernanker blev sænket ned i den rektangulære del af hullet og derefter skubbet sideværts ind i den kileformede del. En lille træklods eller lignende forhindrede derefter jernankret i at glide tilbage. Når en kæde eller et reb fastgjort til jernankret blev strammet til ville jernankret kile sig fast og blokken kunne hejses op på sin plads på bygningen.

Den ioniske Renæssance

Denne enkle og effektive metode til at løfte tunge blokke med er ikke beskrevet i de gængse håndbøger om teknologi i græsk arkitektur. Er det da noget sjældent og enestående for denne bygning? Nej, faktisk ikke, og det er egentlig uforståeligt, hvordan det i den grad kan have undsluppet arkitekturforskernes opmærksomhed. En hurtig eftersøgning i speciallitteraturen over østgræsk arkitektur viser, at dette system var meget udbredt i området. Ja, det findes i næsten alt kvalitetsbyggeri i det græske Vestlilleasien fra ca. 370 til ca. 200 f.Kr., og denne periode er en af de rigeste og mest intense i hele den græske arkitekturs historie. Vort løftehul er således med til at definere og afgrænse en arkitektur-epoke. Perioden kaldes nu ofte "Den ioniske Renæssance", fordi den begyndte i det tidlige 4. årh. f.Kr. som en genfødsel af den arkaiske, ioniske højkultur fra det 6. årh. f.Kr. Den engelske forsker Ian Jenkins

Fig. 5. Kort over Ægærområdet med de for denne artikel vigtigste lokaliteter.

har for nyligt beskrevet dette forhold meget rammende som *"The 6th century enlightenment and the 4th century BC renaissance in Ionia"*.

Den ioniske Renæssance begyndte kort efter den såkaldte Kongefred i 386 f.Kr., som markerede afslutningen på de østgræske byers frihed. Ved denne fredsaftale overgav Sparta og Athen hele Vestlilleasien til perserne, og for de græske byer i området var forholdene dermed på mange måder ført tilbage til situationen før de store Perserkrige i 490–479 f.Kr. og grækernes berømte sejre over perserne ved Marathon og Salamis.

Men – lidt overraskende måske – ledsagedes de østgræske byers genindlemmelse i Perserriget af en bemærkelsesværdig velstandsstigning. Mens det 5. årh. f.Kr. havde været det periklæiske Athens politiske og kulturelle storhedstid med bl.a. de berømte Akropolisbyggerier, havde det for det græske Vestlilleasien været en periode med frihed ganske vist, men med kulturel stagnation og økonomisk nedgang. I modsætning hertil blev det halve århundrede fra 386 til Alexander den Stores komme i 334 f.Kr. en periode med en usædvanlig stigning i Vestlilleasiens økonomi og kulturelle aktivitet. Nye byer blev grundlagt, mindre byer blev sløjfet og indbyggerne bosat i nye større byer ved såkaldte "synoikismer" (fig. 5). I løbet af få årtier opførtes et stort antal nye og helt ekstraordinære bygninger, hvoriblandt Maussollæet i Halikarnassos

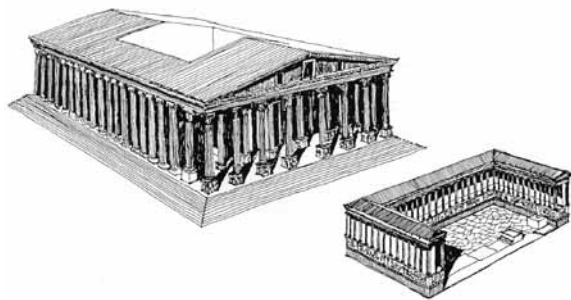

Fig. 7 (ovenfor). Anton Bammers rekonstruktion af Artemistemplet i Efesos og dets alter.

Fig. 6 (t.v.). Kristian Jeppesens rekonstruktion af Maussollæet i Halikarnassos.

og Artemistemplet i Ephesos var så markante, at de som de eneste bygninger i det gamle græske kerneområde opnåede at blive regnet blandt de Syv Underværker (fig. 6 og 7). I Didyma blev genopbygningen af det mægtige Apollontempel påbegyndt og i Priene opførte arkitekten Pytheos det berømte Athena tempel, på hvis murværk Alexander havde held til at få indskrevet sit navn.

Udviklingen af Den ioniske Renæssance fortsatte ned i den helle-nistiske periode, og når det drejer sig om arkitekturen kan man måske med østrigeren Anton Bammer beskrive Zeusaltret i Pergamon som det sidste store værk i Den ioniske Renæssance – knap 200 år efter at denne periode havde taget sin begyndelse. Men Den ioniske Renæssances arkitekter og monumenter var stadig velkendte for den romerske arkitekturforfatter Vitruvius ved vor tidsregnings begyndelse, og gennem hans skrifter har den levet videre og er indgået i den europæiske arkitekturs klassiske tradition.

Hvordan kunne en sådan opblomstring af den græske arkitektur finde sted i de østgræske byer, mens de var under persisk overherredømme? Dette står endnu ikke ganske klart, men det må utvivlsomt have at gøre med den fred og stabilitet, byerne oplevede som del af Perserriket, og med den fornyede adgang til det store og profitable marked i det mægtige persiske imperium.

Maussollos-familien

At Den ioniske Renæssance fik et sådant omfang tilskrives ofte den persiske satrap og statholder Maussollos i Halikarnassos. Modsat normal praksis havde den persiske centraladministration givet det magtfulde satrapembede til en lokal familie, af hvis medlemmer Maussollos blev den mest berømte repræsentant (fig. 8). Faderen, Hekatomnos blev satrap allerede i 392 f.Kr. og da han døde i 377 f.Kr., blev han efterfulgt af sine fem børn efter tur. Familien havde en usædvanlig skik med at brødrene formelt giftede sig med søstrene og det første satrapægtepar efter Hekatomnos blev Maussollos og Artemisia, som regerede indtil de døde i henholdsvis 353 og 351 f.Kr. De blev efterfulgt af et andet søskendeægtepar, Idrieus og Ada, som regerede til henholdsvis 344 og 341 f.Kr. Ada døde ikke i 341, men lillebroderen Pixodaros var utålmodig efter at overtage satrap-

posten og paladset i Halikarnassos og det lykkedes ham at tvinge Ada til en tidlig pensionering som undersatrap i den smukke, men provinsielle by, Alinda – langt fra hovedstaden Halikarnassos' kosmopolitiske liv.

Pixodaros havde ingen søster at gifte sig med og måtte derfor finde en hustru udenfor familien – en kappadokisk prinsesse. Dette ægteskab blev til gengæld velsignet med et barn, som Pixodaros navngav Ada efter sin søster. Man kan derfor passende kalde Pixodaros' søster for "Ada den Ældre" og hans datter for "Ada den Yngre".

Maussollos-familien havde stor indflydelse og Perserkongen tillod dem at udstrække deres magt over det sydlige Ionien og hele Lykien ud-

Fig. 8. Statue fra Maussollæet ofte antaget at forestille Maussollos selv. The British Museum.

over deres kerneområde Karien. Familien synes at være forblevet stærkt loyale overfor den persiske storkonge i politiske henseender. Men kulturelt orienterede de sig fuldstændigt mod den græske verden, og det var tydeligvis deres ambition at genskabe og forny den rige østgræske kultur fra den arkaiske periode. Og tilsyneladende havde de de økonomiske forudsætninger, for Demosthenes kalder Idrieus den rigeste mand i Asien!

Maussollos-familien og Alexander den Store

Men det persiske Vestlilleasien var ikke det eneste område udenfor det græske fastland, som influerede udviklingen i den begivenhedsrige og ustabile senklassiske periode. I det kulturelt set hidtil ret ubetydelige Makedonien opbyggede Philip den Anden – Alexander den Stores far – en usædvanlig slagkraftig hær, og han udvidede konstant grænserne for sit kongerige og for sin indflydelse i græske forhold.

Det var Philips langsigtede mål at angribe Perserriket, og Pixodaros har nok som persisk satrap i Halikarnassos følt sin position noget usikker på trods af al rigdom og glans. Så han besluttede at forsøge at skabe en alliance mellem Maussollos-familien i Karien og Philips makedonske kongefamilie. En almindelig måde at gøre dette på ville være at arrangere et ægteskab mellem medlemmer af de to familier, og Pixodaros foreslog derfor ægteskab mellem sin datter Ada ("den Yngre") og Philips søn, Philip Arrhidaeus.

På en eller anden måde kom tilbuddet fra Halikarnassos først Philips anden søn Alexander og dennes moder Olympias (Philips tidligere hustru) for øre – endnu før Philip havde hørt om det. Makedonerne må have været imponeret over, hvad der var sket i Vestlilleasien i de foregående 2-3 årtiers ioniske Renæssance for Alexander og hans moder sendte det svar til Pixodaros, at det ville være en meget bedre ide, hvis Alexander giftede sig med Ada. Men Philip fik nys om intrigerne. Han blev rasende over at høre, at hans søn ville ægte datteren af en undersåt – en slave – af den persiske storkonge, og planerne måtte opgives.

Der blev således ikke skabt nogen familieforbindelse mellem den makedonske kongefamilie og Maussollos-familien ved den lejlighed. Ikke længe efter – i 336 f.Kr. blev Philip myrdet og hans 20 år gamle søn Alexander besluttede at føre faderens drøm om at erobre det enorme Persiske imperium ud i livet. I 334 f.Kr. satte Alexander over

Fig. 9. Området foran det nordøstligste fremspring af Halikarnassos' 7,5 km lange bymur. Billedet viser ruinerne af bymuren og den foranliggende voldgrav. Det var antageligt her Alexander den Store brød igennem muren og erobrede Halikarnassos i 334 f.Kr.

Dardanellerstrædet og landsatte sin hær i Lilleasien. Efter en stor sejr ved Granikos-floden og efter at have indtaget Milet, nåede han frem til Halikarnassos – den kariske hovedby, som han nær havde fået ved ægteskab, men nu stod overfor at indtage ved militær magt. Den persiske hær – der for en stor del bestod af græske lejetropper hyret af perserne – havde besluttet at tage kampen op ved Halikarnassos. Det kom til flere hårde træfninger, blandt andet ved Myndosporten og det tog Alexander nogen tid at bryde igennem den bymur, som Maussollos havde opført 25–30 år tidligere. Gennembruddet skete formentlig på højdedraget over byen mod nordøst, hvor en fæstningsgrav kan anes som en fordybning i terrænet den dag i dag, og hvor man måske endog kan skelne det sted, hvor Alexander fyldte fæstningsgraven op og kørte sine belejringsårne over (fig. 9). Da Alexanders makedonske hær kom ind i Halikarnassos havde perserne forladt byen på skibene og Maussollos-familiens persiske satrapi faldt i hænderne på Alexander.

Men allerede inden Alexander var nået frem til Halikarnassos og havde påbegyndt belejringen af byen, var der sket noget bemærkel-

Fig. 10. Alexander den Store. Portræt i Ny Carlsberg Glyptoteket i København. Portrættet stammer måske fra Alexandria.

Fig. 11. Portræt fundet i Athenatemplet i Priene. Formodes at forestille den ældre Ada, Maussollos' søster, som adopterede Alexander den Store i 334 f.Kr. Templet bærer Alexander den Stores dedikationsindskrift, skønt det blev påbegyndt af Maussollæets arkitekt Pytheos længe før Alexander kom til området. Akvarellen er fra "Antiquities of Ionia IV (London 1881).

sesværdigt. Ada ("den Ældre"), som nu var eneste overlevende af Maussollos' søstre og brødre, var draget Alexander i møde fra sit provinspalads i Alinda, og hun tilbød at adoptere Alexander som sin søn! Det accepterede Alexander, og til gengæld indsatte han Ada som sin egen statholder over Karien. Maussollos-familiens sidste medlem kom dermed til på Alexanders vegne at herske over det selv samme område, som de hidtil havde bestyret med stor loyalitet for Perserkongen (fig. 10 og fig. 11).

Det er mærkeligt at tænke på, at mens det få år tidligere ikke var lykkedes for Alexander at gifte sig med Ada den Yngre, så fik han nu pigens faster, Ada den Ældre som moder! Adoptionen har jo nok fortrinsvist været tænkt som en politisk handling, der skulle styrke båndene mellem Alexander og hans statholder, men Ada synes nu at have taget sin rolle som mor temmelig seriøst. I hvert fald fortæller Plutarch, at mens Alexander fortsatte sit projekt med at erobre det persiske imperium, sendte Ada ham kager og lækkerier hver dag, indtil han høfligt bad hende holde op.

“To-søjlemonumentet” i Olympia

Efter denne lange indledning om det særlige vestlilleasiatiske løftehul og dets forbindelse til Den ioniske Renæssance i arkitekturen og kunsten, – om Maussollos-familien som primus motor i denne kulturelle opblomstring og om de storpolitiske relationer mellem Maussollos-familien og Alexander-familien, er det tid at vende tilbage og genoptage studiet af det særlige løftehul, som var udgangspunktet. I det følgende skal det forsøges at lægge dette løftehul til grund for yderligere teorier om forbindelser mellem Maussollos-familien, Alexander-familien og endog det ptolemæiske kongehus i Ægypten.

For at det særlige vestlilleasiatiske løftesystem virkelig skal kunne bruges som en indikator på om en given bygning tilhører den vestlilleasiatiske, ioniske Renæssance, er det naturligvis vigtigt at kunne udelukke, at det også optræder i andre værkstedstraditioner i den græske verden. Derfor blev en række eksperter med særligt kendskab til arkitekturen på det græske fastland spurgt, om de havde observeret systemet på deres lokaliteter. Som forventet, viste det sig, at systemet er ukendt i Athen, Delfi, Epidauros og alle andre steder udenfor det vestlige Lilleasien. Med en markant undtagelse: Zeushelligdommen i Olympia.

Dr. Klaus Herrmann fra det tyske udgravningsprojekt i Olympia kunne fortælle, at der i den berømte Zeus-helligdom findes rester af et smukt to-søjlemonument, som har lige præcis det omtalte lilleasiatiske løftehul. Man var allerede på grund af monumentets stil af den opfattelse, at det måtte være lilleasiatisk, og denne formodning blev nu bekræftet.

Monumentet i Olympia måtte være skænket af nogen fra Vestlilleasien engang i perioden 350-300 f.Kr. Hvem? Hvorfor? Og hvordan kan Olympia-monumentet have set ud?

Monumentet kaldes sædvanligvis blot “Das Zweisäulenmonument”, fordi man ikke ved noget om det udover, at det består af to usædvanligt smukke, ioniske søjler med meget velbevarede kapitæler. Udover søjlerne er der bevaret rester af to ornamenterede blokke fra et tilhørende alter eller skulpturbase. I de seneste år har Klaus Herrmann desuden identificeret et antal mindre fragmenter forskellige steder i Olympia, således at det nu er muligt at rekonstruere søjlerne fuldstændigt. Søjlernes højde er dog lidt usikker, men må have været i nærheden af 6 meter.

Monumentet er af meget høj håndværkskvalitet, hvilket især kan ses

Fig. 12. Ionisk kapitæl fra "to-søjlemonumentet" i Olympia.

Fig. 13. Undersiden af kapitæl fra "to-søjlemonumentet" i Olympia, som giver indtryk af kapitælets meget høje kvalitet.

Fig. 14. Detalje af "to-søjlemonumentets" kapitæl, som viser blomstermotiver, hvor rundstavnene løber sammen på kapitælets underside.

Fig. 15. Alexanders familiemonument "Philippeion" med den nyligt genrejste søjlestilling. Et hjørne af det T-formede monument, som formodes at have båret "To-søjlemonumentet" anes i forgrunden til venstre.

på kapitælerne, som er udhugget med meget stor præcision (fig. 12). På undersiden af kapitælerne er på usædvanlig vis udhugget små palmetter og blomster, hvilket også ses i 2-3 andre monumenter fra Vestlilleasien (fig. 13 og 14).

Søjlerne og ornamenterne viser klart, at monumentet tilhører den vestlilleasiatiske ioniske Renæssance, men dekorationsstilen tyder på, at det næppe er fra periodens begyndelse. Det er snarere fra den senere del af det 4. årh. f.Kr. omkring Alexanders tid. Studiet af to-søjlemonumentet i Olympia er endnu ikke afsluttet, men måske kan man alligevel vove en hypotese om dets opstilling, udseende og baggrund.

For det første: Hvor har "To-søjlemonumentet" været opstillet, og hvordan har det set ud? Allerede den tidligere leder af Olympia-projektet, Alfred Mallwitz, mente at "To-søjlemonumentet" må have stået på et T-formet fundament i den vestligste del af Olympia-helligdommen og Klaus Herrmanns senere undersøgelser støtter denne antagelse (fig. 15). Hermed er monumentets generelle udseende sådan set givet: De to søjler må have været anbragt på T'ets sidefløje, mens de rigt ornamenterede fragmenter må stamme fra et alter eller en skulpturbase på T'ets midterlinie imellem søjlerne.

Men der er adskillige bemærkelsesværdige ting ved dette. To-søjlemonumentet er en temmelig populær votivgave i græske helligdomme,

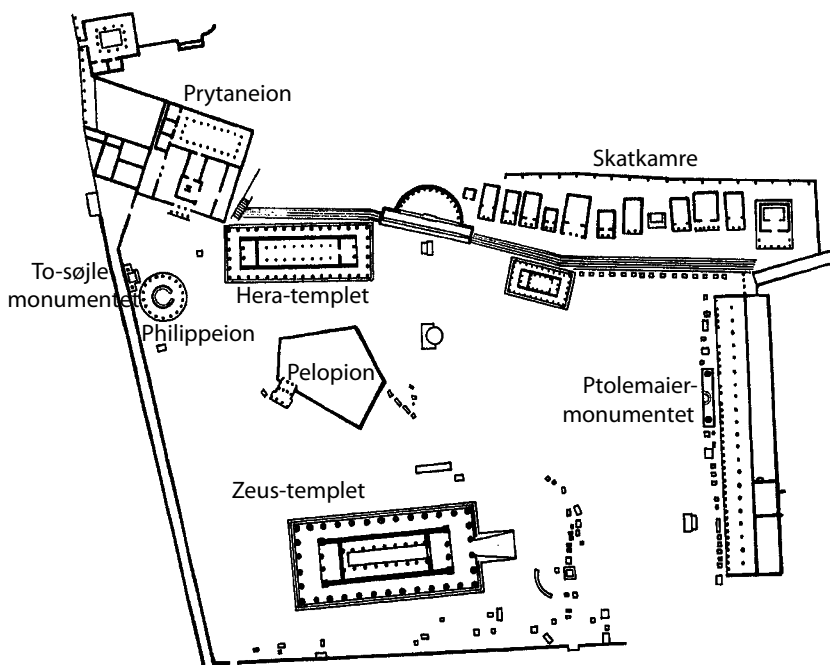

Fig. 16. Forenklet plan over det hellige område i Zeus-helligdommen med "To-søjlemonumentet", Philippeion og Ptolemaier-monumentet angivet.

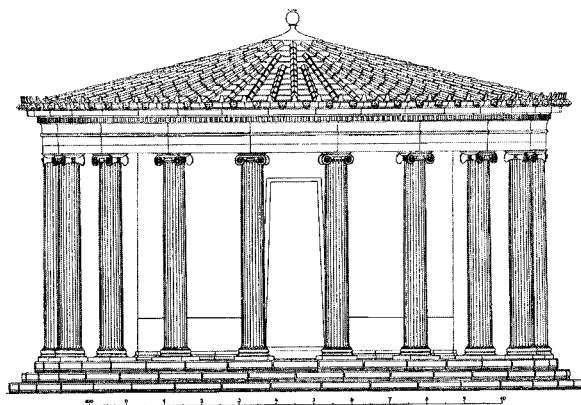
ikke mindst i Delfi, men dette synes at være det første i rækken, og hvorfor kunne man ikke nøjes med én stor søjle, som i mange tidligere søjlemonumenter, men absolut have to?

Endnu mere bemærkelsesværdig er imidlertid "To-søjlemonumentets" placering (fig. 16). Det blev anlagt kun 1 meter fra den på det tidspunkt nyligt færdiggjorte rundbygning, *Philippeion*, selv om der var masser af fri plads omkring. Philippeion-bygningen (fig. 17), som har navn efter Alexanders far, var blevet opført som et imponerende familiemonument for Alexander-familien og Alexander havde ansat billedhuggeren Leochares, som tidligere havde arbejdet for Maussollos-familien i Halikarnassos, til at udfærdige statuer af Alexander selv, hans far og mor samt bedstefar og bedstemor til opstilling inde i Philippeion.

Den person fra Lilleasien, som byggede To-søjlemonumentet i Olympia, må have været meget opsat på at blive knyttet til Alexander og hans familie med dette monument.

Hvilke personer fra Vestlilleasien kunne mere intenst have ønsket at blive forbundet med Alexander-familien, end Alexanders "nye mor",

Fig. 17. Klaus Herrmanns seneste rekonstruktion af Philippeion i Olympia.

Ada den Ældre, som havde adopteret Alexander i 334 f.Kr., og som kunne takke ham for sin tilbagevenden til magten i Halikarnassos?

Men hvorfor de to søjler?

På oversiden af begge de to søjlekapitæler er der dyvelhuller, som viser, at de har båret et eller andet (fig. 18). Alfred Mallwitz forestillede sig, at de kunne have båret to ørne.

Men i Olympia findes der faktisk endnu et to-søjlemonument, som måske kan lede os på sporet (fig. 19). Det er noget større og et halvt århundrede senere end vort "To-søjlemonument". Søjlekapitælerne er noget fragmenterede, men det ene har så meget af oversiden bevaret, at man kan se rester af dets løftehul. Ser man nøjere efter opdager man,

Fig. 18. Oversiden af "to-søjlemonumentets" ene kapitæl. Der ses både et løftehul af den østgræske type og et dyvelhul med rester af bly, hvormed noget har været fastgjort til kapitælets overside.

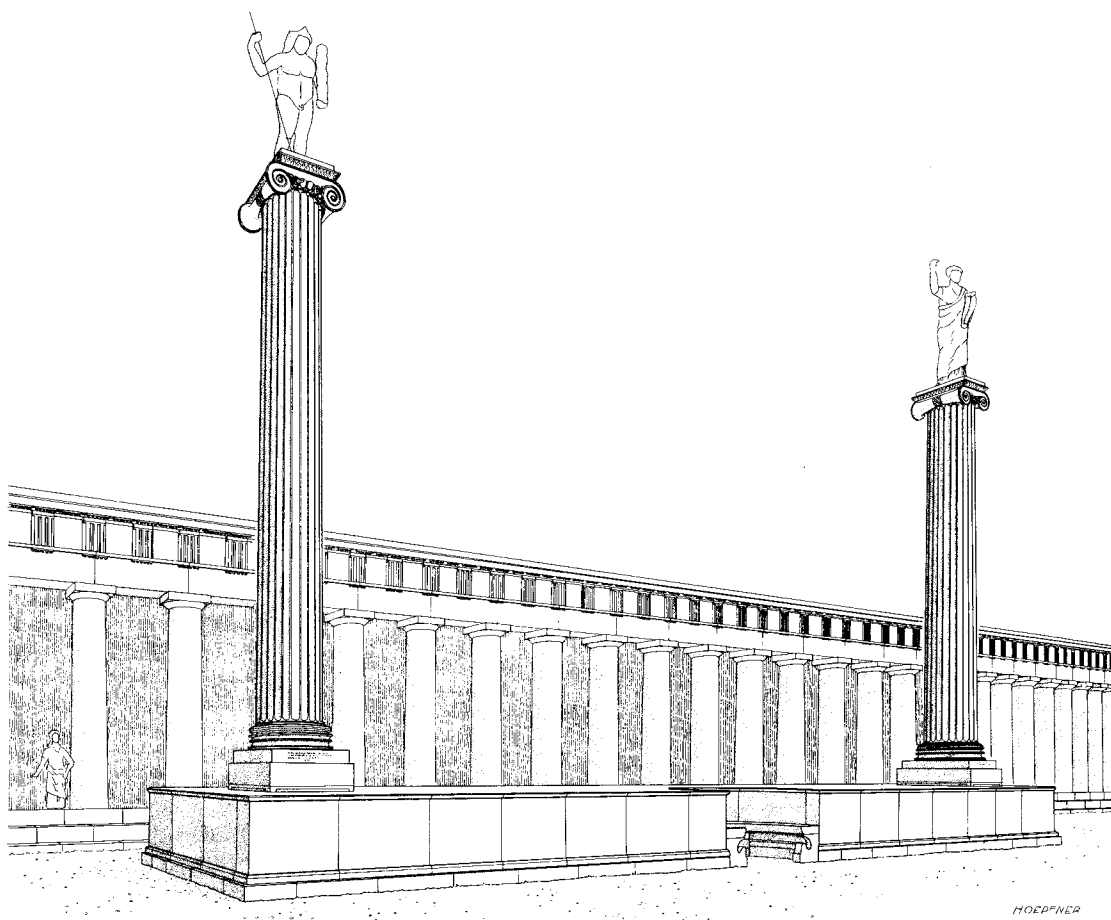
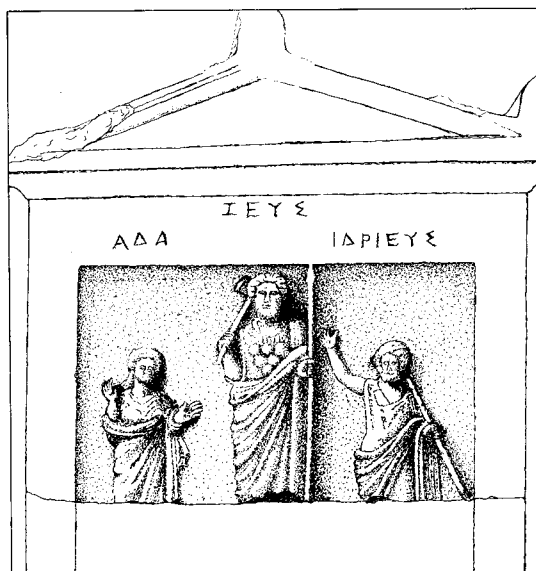

Fig. 19. Wolfram Hoepfner's rekonstruktion af Ptolemaier-monumentet i Olympia (270'erne f.Kr.).

at løftehullet må have været af den samme vestlilleasiatiske type, som vi først så i Halikarnassos, og også kapitelets stil viser, at det hører til i Den ioniske Renæssance, i traditionen fra Maussollæet i Halikarnassos. Dette monument kan nøje identificeres, for indskrifter på de to blokke, der bar søjlerne klargør, at den ene søjle bar en statue af den ægyptiske konge Ptolemaios Philadelphos, mens den anden bar en statue af hans søster og hustru Arsinoe, sammen med hvem han regerede Ægypten. Altså et regerende søskendeægtepar ligesom vi kender det fra Maussollos-familien. "Ptolemaier-monumentet" er hidtil blevet anset som det

Fig. 20. Skitse af Tegea-relieffet med Ada og Idrieus på hver side af Zeus, - formentlig den Zeusfigur, som fandtes i Zeustemplet i Labraunda i Karien. (skitse efter foto).

første "To-søjlemonument" i græsk kunst, men det ved vi nu, er forkert, for vort to-søjlemonument ved Philippeion er ældre, og derfor højst sandsynligt inspirationskilde til Ptolemaier-monumentet.

På denne baggrund ligger det snublende nær at argumentere baglæns og forestille sig, at vort "To-søjlemonument" ved Philippeion har båret statuer af Ada og hendes (på byggetidspunktet afdøde) bror, mand og medregent, Idrieus. Der fandtes allerede en statuegruppe i bronze af parret i Apollon-helligdommen i Delfi, og desuden var de afbildet sammen med Zeus på et lille marmorrelief, man har fundet i Athena-helligdommen i Tegea mindre end 100 km øst for Olympia (fig. 20).

Konklusion

Ingen af de ovenstående formodninger kan i øjeblikket bevises. Sådan er det så ofte, og så må man forsøge at argumentere ud fra indicier. Der synes i denne sag at være betydelige indicier for, at Maussollos' søster Ada opførte et elegant, ionisk "To-søjlemonument" i Olympia tæt op ad Alexanders familiemonument for at markere forbindelsen til sin adoptivson Alexander. Meget taler desuden for, at monumentets to søjler bar statuer af Ada og hendes mand Idrieus.

Udover fascinerende relationer til tidens vigtigste personer, kan monumentet formodes at have haft stor kunsthistorisk betydning som ind-

ledning til en ny tradition for herskerportrætter og to-søjlemonumenter i græsk kunst. Et særligt stærkt indicium herpå, er et nyt og endnu større to-søjlemonument, som opførtes i Olympia et halvt århundrede efter Ada, Idrieus og Alexander. Denne gang til ære for søskende-ægteparret Ptolemaios Philadelphos og Arsinoe, der som Alexanders efterfølgere kom til at herske over den ægyptiske del af hans kæmperige

Om den ovenstående fortolkning af Olympia-monumentet er korrekt må afgøres af fremtidige fund og måske nye forskningsmetoder. Bygningsarbejdernes løftehuller er små og upåagtede spor, som i dette tilfælde har hjulpet os godt på vej og på noget overraskende vis demonstreret den lilleasiatiske, ioniske Renæssances markante tilstedeværelse i Olympia.

Efterskrift

Jeg er Dipl.-Ing. Klaus Herrmann dybt taknemmelig for uforbeholdent at have delagtiggjort mig i sin umådelige viden om Olympia og specielt om det "To-søjlemonument", som denne artikel omhandler. Desuden er det mig en glæde at takke Veluxfonden for at have ydet en støtte uden hvilken, jeg ikke ville kunne have begivet mig ind i studiet af dette fascinerende monument. Det er planen, at arbejdet skal munde ud i udførlig artikel skrevet i et samarbejde mellem Klaus Herrmann og mig selv.

Litteratur

Den ioniske Renæssance er et forskningsområde under stærk udvikling i disse år, og der er endnu ikke megen oversigtslitteratur om emnet. Epoken blev først erkendt og beskrevet som en selvstændig hovedfase i græsk arkitektur af Ferdinand Noack for et århundrede siden (F. Noack, *Die Baukunst des Altertums* (1910)), men af ukendte årsager er den gledet ud af bevidstheden hos de fleste senere arkitekturforskere – måske fordi Vestlilleasien er så sparsomt beskrevet hos de antikke, græske forfattere i den pågældende periode, hvor området politisk hørte under perserne. Udgraveren af Artemis-helligdommen i Efesos, Anton Bammer, er en af de forskere, som vedvarende har været opmærksom på emnet og dets betydning og som har beskrevet det i adskillige sammenhænge (f.eks. U. Muss und A. Bammer, *Der Altar des Artemisions von Ephesos* (2001) s. 161 med yderligere henvisninger). Den ioniske Renæssance var emnet for en

international conference i Odense i 1991 (*Halicarnassian Studies* vol 1, 1994) og er beskrevet af nærværende artikels forfatter i flere sammenhænge i de senere år, mest sammenfattende i: P. Pedersen, *Reflections on the Ionian Renaissance in Greek Architecture and its Historical Background*. *Hephaistos* 19/20 2001/2002 (Hamburg 2002) s. 97-130 og desuden bl.a. i: P. Pedersen, 'Pergamon and the Ionian Renaissance', *IstMitt* 54 2004, 409-34. Ptolemaiermonumentet er publiceret i W. Hoepfner, *Zwei Ptolemaierbauten*. *Athenische Mitteilungen* 1. Beiheft (1971). Philippeion skulpturerne er for nylig behandlet i: P. Schulz, *Leochares' Argead Portraits in the Philippeion*. I: P. Schulz and R. von den Hoff, *Early Hellenistic Portraiture* (2007) 205-33.

Billeder

Fig. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20 fotos og tegninger af forfatteren; fig. 6 efter *Hvad fandt vi? En gravedagbog fra Institut for Klassisk Arkæologi, Aarhus Universitet* (1999) side 44; fig. 7 efter U. Muss und A. Bammer, *Der Altar des Artemisions von Ephesos* (2001) Tafelband Abb. 487; fig. 8 med tak til The British Museum; fig. 10 med tak til Ny Carlsberg Glyptoteket; fig. 11 efter J.C. Carter, *The Sculpture of the Sanctuary of Athena Polias at Priene* (1983) the frontispiece; fig. 17 efter *Olympia 1875-2000. 125 Jahre Deutsche Ausgrabungen* (2002) Abb. 18; fig. 19 efter W. Hoepfner, *Zwei Ptolemaierbauten* (1971) Beilage 21.

Udsendt november 2009
lay-out Erik Hallager
Printed at Clemenstrykkeriet
Denmark